

Vzdělání rodičů a jeho vliv na vzdělávání a budoucí profesi dětí

Monika Orihelová

Bakalářská práce
2009

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Monika ORIHELOVÁ**
Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Vzdělání rodičů a jeho vliv na vzdělávání a budoucí
profesi dětí**

Zásady pro vypracování:

**Zpracování teoretické části Zpracování praktické části Zpracování výsledků výzkumu
Doporučení pro praxi**

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

DE SIGLY, F. Sociologie současné rodiny. Praha, Portál 1999. ISBN: 80-7071782-49-1
HAVLÍK, R., KOŤA, J. Sociologie výchovy a školy. Praha, Portál 2007.
ISBN:978-80-7367-327-7 MOŽNÝ, I. Sociologie rodiny. Praha, SLON 1999. ISBN:
80-85850-75-3 KATRŇÁK, T. Odsouzení k manuální práci - vzdělanostní reprodukce
v dělnické rodině. Praha, SLON 2004. ISBN: 80-86429-29-6 BURIÁNEK, J. Sociologie.
Praha, Fortuna 1996. ISBN: 80-7168-304-3

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Jitka Pryglová**

Datum zadání bakalářské práce: **19. února 2009**

Termín odevzdání bakalářské práce: **15. května 2009**

Ve Zlíně dne 19. února 2009

L.S.

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ/DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové/bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová/bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji diplomovou/bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou/bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové/bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové/bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Ve Zlíně 27.3.2029

Du:delovai *Novik*

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlédnutí veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výtisky, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, ušije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Význam vzdělání v dnešní době zcela bez pochybností roste. Rodinné prostředí a rodina působí na jedince při vzdělávání, a to zejména svým přístupem ke škole, vzdělání a vzdělávání.

Teoretická část se zabývá v první kapitole vymezením pojmu rodina. Popisuje její funkce a zmiňuje socializaci. Druhá kapitola je věnována vzdělání a výchově, poslední pak vlivu rodiny na vzdělávání dětí.

Praktická část obsahuje kvalitativní výzkum, který je zaměřen na vliv rodičů na vzdělávání respondentů. Následuje interpretace sesbíraných dat.

V zakončení nalezneme obecné závěry, které vyplývají jak z teorie tak i z provedeného průzkumu.

Klíčová slova:

Rodina, vzdělání, vzdělávání, výchova, socializace, škola, profese

ABSTRACT

Relevance of education shoots up absolutely without doubtfulness in nowadays. Family environment and family touch to person by education, primarily with accession to school and education.

Theoretically part pursue the determination of conception of family in the first chapter. It describes functions of family and alludes to socialization. Second chapter is apply to education and upbringing, the last one tells about influence of family to education of children.

Practically part contains qualitative research, specialized to influence of parents to education to informants. After that follow interpretations of collected data.

We can find the universal results at fine. These results ensue from theory and also from research that was made.

Keywords:

Family, education, upbringing, enlightenment, socialization, school, profession

Děkuji Mgr. Jitce Pryglové za odborné vedení, cenné rady, připomínky a hlavně za trpělivost a slova povzbuzení při zpracovávání mé bakalářské práce.

Monika Orihelová

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 RODINA JAKO ZÁKLADNÍ SUBSYSTEM LIDSKÉ SPOLEČNOSTI	12
1.1 VYMEZENÍ POJMU RODINA	12
1.2 RODINA V HISTORICKÉM POHLEDU.....	13
1.3 RODINA JAKO SPECIFICKÁ SOCIÁLNÍ SKUPINA	14
1.4 FUNKCE RODINY	16
1.5 SOCIALIZACE	18
2 VZDĚLÁNÍ A VÝCHOVA	22
2.1 VYMEZENÍ POJMU VZDĚLÁNÍ	22
2.2 VYMEZENÍ POJMU VÝCHOVA.....	23
2.3 ŠKOLA JAKO HLAVNÍ NOSITEL VZDĚLÁVÁNÍ VE SPOLEČNOSTI.....	25
2.4 SYSTÉM VZDĚLÁVÁNÍ V ČR.....	26
2.5 PROFESNÍ PŘÍPRAVA.....	28
2.6 PŘÍSTUP KE VZDĚLÁNÍ.....	30
3 VLIV RODINY NA VZDĚLÁNÍ DÍTĚTE	34
3.1 SOCIOEKONOMICKÝ STATUS RODINY JAKO VÝCHOZÍ BOD VZDĚLÁVACÍ DRÁHY DÍTĚTE	35
3.2 DISPOZICE A OSOBNOSTNÍ PŘEDPOKLADY KE VZDĚLÁVÁNÍ JEDINCE	38
3.3 PŘÍSTUP RODIČŮ K PLNĚNÍ ŠKOLNÍCH POVINNOSTÍ DÍTĚTE	41
3.4 ZÁJEM RODIČŮ O ŠKOLU, VZTAH RODINA A ŠKOLA.....	42
II PRAKTICKÁ ČÁST	44
4 KVALITATIVNÍ PRŮZKUM ZAMĚŘENÝ NA VLIV RODINNÉHO PROSTŘEDÍ NA DOSAŽENÍ VYSOKOŠKOLSKÉHO VZDĚLÁNÍ JEDINCE	45
4.1 CÍL PRŮZKUMU.....	45
4.2 PRŮZKUMNÝ SOUBOR.....	45
4.3 TECHNIKA PRŮZKUMU.....	46
4.4 SBĚR DAT.....	47
4.5 VÝPOVĚDI INFORMANTŮ	48
4.6 INTERPRETACE SESBÍRANÝCH DAT	74
4.7 ZÁVĚRY PRŮZKUMU	77
ZÁVĚR	81
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	83
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	86
SEZNAM PŘÍLOH	87
PŘÍLOHA P I	88

ÚVOD

Důvodem pro volbu tohoto tématu je můj osobní autorky o tuto problematiku. V práci chce autorka stručně charakterizovat význam vzdělání rodičů a především jejich působení na děti, popsat s pomocí dostupné literatury, jaké předpoklady a šance na vzdělání tyto děti mají.

Nahlédneme do konkrétních rodinných prostředí, zjistíme, jak kteří rodiče se chovali v přístupu ke vzdělávání svých dětí. Rodiče obecně chtějí mít své děti vzdělané a chytré. Pokusíme si ukázat, zda pro to též sami něco dělají, jestli svým dětem pomáhají.

Právo občana na vzdělání by mělo být nejvyšším zákonem, pokud má naše země být zemí kulturní. Je jistě žádoucí, aby co nevíc lidí získalo takové vzdělání, po kterém touží. Tedy kdo chce a má ke studiu předpoklady. Je ale důležité zmínit nerovnosti přístupu ke vzdělání. Upozornit na nerovnosti přístupu ke vzdělání, a sice z hlediska rodiny, rodinného prostředí, přístupu rodičů k přípravě dětí. A pokusit se zjistit, zda případné sociální nerovnosti zásadně brání nadaným dětem studovat vysokou školu. Jak se tito, dnes již dospělí lidé, dívají na to, že prostředí, kde vyrostli, nebylo ekonomicky nejstabilnější.

Rodina má své členy, tedy především dětské členy, vychovávat, předávat jim správně kulturní a společenské modely. Pokusíme se zjistit, zda se tomu tak děje v přístupu rodičů ke vzdělávání svých dětí. Zda je rodina opravdu nezastupitelným činitelem, který má zásadní vliv. Nebo zda například škola přebírá tuto odpovědnost, jestli jsou děti ovlivňovány okolím, které je nejen doma obklopuje. Je působení rodiny opravdu tak významné, jak uvádí studovaná literatura, nebo dnes v 21. století začínají více působit i jiné faktory? Jsou dnešní trendy v přístupu ke vzdělávání shodné s těmi, které se objevují již v minulosti, či obráceně se do popředí dostávají, ty které měly kdysi menší vliv?

Úvod si dovolím ukončit citátem. „Vzdělání má sloužit jako výtah, s jehož pomocí se široké vrstvy obyvatel dostanou sociálně o několik pater výše v sociální struktuře.“ (Keller, Tvrдый, 2008, s. 23) Nakolik jsou nám nápomocni při vstupu do tohoto výtahu naši rodiče se pokusím zdokumentovat v následujících řádcích.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA JAKO ZÁKLADNÍ SUBSYSTEM LIDSKÉ SPOLEČNOSTI

1.1 Vymezení pojmu rodina

Hartlovi v Psychologickém slovníku definují rodinu jako „...společenskou skupinu spojenou manželstvím nebo pokrevními vztahy a odpovědností a vzájemnou pomocí.“ (Hartl, Hartlová, 2000, s. 512)

Kramer (in Sobotková, 2001) vymezuje rodinu jako skupinu lidí se společnou historií, současností a budoucností, kteří jsou vzájemně propojeni transakčními vztahy. Členové rodiny jsou mnohdy, ale ne vždy, vázáni příbuzenstvím, manželstvím, adopcí či společným uspořádáním v daném úseku života. Pokaždé, když mezi blízkými lidmi existují intenzivní vazby, může hovořit o rodině, i přesto, že jde o nesezdaný pár, náhradní rodinu apod..

Na svět přicházíme do výchozí, orientační, rodiny, v ní vyrůstáme a většina z nás s ní udržuje celoživotní kontakty. Později zakládáme rodinu reprodukční, v níž se sami stáváme rodiči. Největší vliv na nás má rodina nukleární – dvougenerační, jejímž jádrem jsou rodiče a děti. Dále existuje rodina širší, která zahrnuje prarodiče, sourozence a další příbuzné. Širší rodina má svůj význam především v kritických životních momentech. (Chudý, 2004)

Další definici rodiny můžeme nalézt v Sociologickém slovníku, kde je rodina popsána jako „Forma dlouhodobého solidárního soužití osob spojených příbuzenstvím a zahrnujícím přinejmenším rodiče a děti. Další znaky rodiny jsou sociokulturně podmíněny. Patří k nim společné bydlení, příslušnost ke společné příbuzenské linii, společná produkce a konzumování statků. Funkcemi rodiny jsou reprodukce lidského rodu a výchova potomstva. Mnohé funkce od počátku novověku rodina postupně předává dalším institucím.“ (Jandourek, 2007, s. 206)

Přenos kulturních vzorů a zachování kontinuity kulturního vývoje patří vedle reprodukce lidského biologického druhu, výchovy a socializace k hlavním funkcím rodiny. (Havlík, Kořa, 2002)

Rodina je tedy skupinou, v níž fungují anebo nefungují určité mezilidské vztahy. Členové rodiny mají mezi sebou emocionální vazby. V rodině jde především o zachování a pokračování rodu a o výchovu dětí, které z těchto vazeb pocházejí. Výchova v rodině je prostředkem přenosu kulturního dědictví a jeho dalšího rozvoje následujícími generacemi.

1.2 Rodina v historickém pohledu

Archeologické výzkumy potvrzují, že člověk žije na Zemi několik desítek tisíc let. Již v mladší době kamenné se objevuje člověk dnešního typu, který žil ve skupinách, a to ve skupinách pokrevně spřízněných. Vědci se tedy oprávněně domnívají, že rodina, tak, jak ji známe dnes, samozřejmě v jiném sociálně kulturním kontextu, existovala už v dávnověku.

Rovněž ve starověku byla úloha rodiny nepopíratelná. Rodina byla v raných římských dějinách ceněna natolik, že byla kolem roku 450 př. n. l. prohlášena v prvním právním kodexu tzv. Dvanácti deskách za základní jednotku společnosti.

Po pádu starověkého Říma, v období středověku, byla rodina institucí, bez níž mohl přežít jen málokdo. Jedinec bez příslušnosti k feudálnímu pánovi a k rodině nenacházel ve společnosti své místo. Středověká rodina se dá charakterizovat jako kmenová nebo patriarchální. Běžné bylo soužití širších rodin. Rodina v té době byla nejen společenskou, ale i výrobní a výchovnou jednotkou. (Matoušek, 1997)

Velkým mezníkem ve vývoji rodiny se stalo období průmyslové revoluce. V něm se přetavila původní tradiční, stavovská rodina – viděno zjednodušeným pohledem - v ekonomickou jednotku. Lidé v ní často žili bez zvláštních citových vazeb, dalo by se spíše hovořit o domácnosti než o rodině. Hlavním cílem bylo zajistit přežití. Odlišnou formu bylo možné nalézt na přelomu 17. a 18. století ve vyšší společnosti. V bohatých rodinách se zdůrazňovala mateřská láska a přirozená autorita otce.

Nová podoba rodiny, která stojí na pevných citových vazbách, která dovolu- je svobodnou volbu partnera apod., se objevuje až v průběhu 19. století a praktic- ky v mnohém přetrvává dodnes.

Moderní doba osvobodila lidi od vazeb na společenskou třídu. Daní za to je však vměšování byrokratického státního aparátu a jiných institucí do stále ubýva- jících kompetencí občanů. Nejcennějším statkem, který dnes může rodina svému potomkovi dát, již není hmotný majetek, ale vzdělání. (Matoušek, 1997)

1.3 Rodina jako specifická sociální skupina

Lidé nejsou osamocenými, izolovanými tvory. Každý z nás je na jedné stra- ně individualitou, ale na straně druhé také součástí určitého sociálního prostředí – sociální skupiny. Nejdůležitější sociální skupinou, kterou člověk tvoří, je bezespo- ru rodina.

„Rodina je obecně chápána jako nejpůvodnější, nejpřirozenější a nejdůleži- tější lidská skupina a instituce, jako ekonomická jednotka i jako základní stavební prvek sociálních struktur.“ (Reichel, 2004, s. 193)

Rodina je skupina jedinců spojených určitým systémem vztahů, kterými se liší od ostatních. Uvnitř této jednotky existují identifikovatelné vzory chování a ustálené komunikační a vztahové interakce. (Palán, 2002)

Rodina, stejně jako další sociální skupiny, vykazuje určité společné znaky. Jsou to **interakce a komunikace** mezi jejími členy, **společné aktivity**, vytváření a udržování **sociálních vztahů**. Rodina má **společný cíl, hodnoty a normy**. Má de- finovanou **vnitřní strukturu**, funguje zde určitá úroveň **poslušnosti, kontroly a sankcí**. Posledním znakem je **vědomí odlišnosti** od jiných skupin – rodin. (Rei- chel, 2004)

Výše uvedené znaky charakterizují život v rodině jako skupině. Děti se ze vzájemné interakce a komunikace mezi rodiči, ale i ostatními členy rodiny učí, napodobují určité vzorce chování. Tyto modely chování se stávají normou, jež jim usnadňuje orientaci nejenom v rodině, ale ve společnosti vůbec.

Při pohledu na rodinu jako sociální skupinu se setkáme s pojmy jako jsou pozice, role, status, prestiž. Vyjadřují místo a postavení jedince ve skupině, případně hodnocení jeho postavení či postavení nějaké skupiny v širším sociálním kontextu.

Pozice situuje jedince (ale také skupinu jedinců) na určité místo v sociálním prostoru. (Reichel, 2004) Pozice vyjadřuje místo člověka ve společnosti, jeho atraktivitu pro společnost.

Status je „...významné hledisko určující sociální postavení jedince v dané společnosti.“ (Jandourek, 2007, s. 239) Status zahrnuje autoritu, moc, výsady a prestiž, promítá se do něj původ, vzdělání, povolání (profese). Společnost je hierarchicky rozdělena. Na vrcholu systému je jen malý počet jedinců – osob s významným statusem. (Linton in Hartl, Hartlová, 2000)

„**Rolí** se naproti tomu rozumí očekávaný způsob chování jedince nacházejícího se v určité společenské pozici.“ (Palán, 2002)

„Každá pozice na sebe váže roli, která je poměrně stálým a vnitřně spojeným systémem chování, souhrnem reakcí na chování jiných osob, probíhajícího podle víceméně fixovaných vzorů, jejichž zachování skupina od svých členů očekává.“ (Szczeпаński in Alan, 1974)

Důležitá je přitom skutečnost, že sociální role není neměnitelná. Jedinec může její pojetí pozměnit, emancipovat se od ní nebo prosadit své pojetí role. (Jandourek, 2007)

„Výkony rolí odpovídajících zastávaným skupinovým pozicím, tedy příslušným statusům, zajišťují spolehlivou míru předvídatelnosti lidského chování.“ (Reichel, 2007, s.150)

Sociální role také pomáhají utvářet hodnotový systém jedince. (Reichel, 2004)

Rodina je pro jedince rozhodující v mnoha aspektech. Je zřejmé, že dítě přirozeně napodobuje a přejímá normu, jež mu svým sociálním začleněním, pozicí, statusem i rolemi zprostředkovávají rodiče. Jsou dítěti vzorem. To, co rodiče dítěti předávají, lze považovat za jakési věno. Zde dochází k prvnímu základnímu

uvědomování si sebe sama, k uvědomování si, jaké postavení ve společnosti jedinci náleží.

1.4 Funkce rodiny

V odborné literatuře se lze setkat s termíny, které souvisí s plněním funkcí rodiny. Pokud rodina plní své funkce, jak vzhledem ke členům, tak ke společnosti, jejíž je součástí, mluvíme o rodině **eufunkční**. Rodiny, které sice fungují vzhledem ke svým členům, ale jsou v konfliktu se všeobecně uznávanými normami a hodnotami, jsou označovány jako **disfunkční**. Rodiny, které neplní svoje funkce ani vůči svým členům ani vůči společnosti, jsou klasifikovány jako rodiny **afunkční**. (Reichel, 2004)

Jaké základní funkce rodina plní? Rozdělení dle Reichela (2004):

Biologicko – reprodukční funkce

Jedná se o rozšiřování rodiny zevnitř, rozmnožování (mimo adopci a případy ne-manželských potomků). Naplňuje rodičovské touhy zakladatelů a uspokojuje souběžně i jejich potřeby sexuální.

Ekonomická funkce

Každý člen rodiny má materiální a existenční potřeby (potřebu jídla, oblečení, bydlení, náklady spojené se zájmovou činností, studiem apod.) a ty musí rodina uspokojovat. Rodina je spotřebitelem, producentem i daňovým subjektem, a tak svým způsobem přispívá i k ekonomické reprodukci společnosti.

Obranná funkce

V současné době je již zcela přenechána příslušným státním institucím. Tato sféra byla pro rodiny před staletími zcela neodmyslitelná a typická, ovšem v dnešní době se setkáváme spíše s civilizovanější formou rodinné obrany, se symbolickým charakterem, kupříkladu vyjádřením zastání či podpory.

Terapeuticko – pečovatelská funkce

Řada činností souvisí s péčí rodiny o své členy, jejich sociální, psychické a somatického zdraví. Rodina poskytuje svým příslušníkům zázemí, blízké soužití, emocionální rovnováhu. Terapeutizuje případné životní neúspěchy, ale i somatické potíže. Pečovatelskou funkci vykonává rodina též pro postižené a nemohoucí členy. Funkce terapeuticko – pečovatelská má opět jistý společensko - reprodukční charakter, protože sociální, psychické a somatické zdraví udržované v rámci rodiny se de facto promítá do celé populace.

Kulturně – reprodukční funkce

Jedná se o seznamování členů rodiny s kulturou dané společnosti, se sociálně – kulturním potenciálem. Jde o ideje, jazyk, víru, estetické vnímání, hraní her, pravidla společenského chování atd.

Sociálně - reprodukční funkce

Jedinec se díky rodině učí sociálně existovat a přiměřeně hrát sociální role, stává se jedincem sociálním. Je rodinou seznamován se společensky platnými normami a hodnotami. Dochází k reprodukci základních společenských mechanismů i sociálních struktur. Rodina předává svým členům, které socializuje, nejen sociální know – how, ale také i svou společenskou pozici. To znamená, svůj kapitál, a to jak kulturní, sociální a ekonomický.

Výchovně – vzdělávací funkce

Rodina má stále rozhodující roli v oblasti výchovy, ale ne už tolik v oblasti vzdělávání. Zde péči do značné míry převzal systém specializovaných institucí. V rodině se realizuje prvotní etapa výchovy, výchova rodinná, která je považována za významný stavební kámen celého procesu výchovy a vzdělávání dítěte. Rodina ustupuje poněkud do pozadí v období školní docházky. Nicméně i nadále zůstává významným činitelem výchovným a důležitá je rovněž její spolupráce se školou.

Uvedené funkce spolu navzájem souvisejí, doplňují se a podmiňují, nelze je od sebe oddělit. Nelze spolehlivě určit, která z funkcí hraje nejdůležitější roli (Reichel, 2004).

Důležitým propojením mnoha funkcí, které rodina plní, je socializace.

1.5 Socializace

Člověk přichází na svět jako biologická bytost a teprve v průběhu vývoje se stává společenským tvorem. Postupné vřazování jedince do společnosti a utváření jeho osobnosti probíhá v rámci neustálého setkávání se s okolním prostředím. Proces, v němž dochází k formování jedince jako společenské bytosti, nazýváme socializací. (Alan, 1974)

Jak je uvedeno Sociologickém slovníku, jedná se o „...proces, kterým se jedinec začleňuje do sociální skupiny, přičemž si osvojuje normy ve skupině panující, její hodnoty, učí se sociálními rolím spojeným s určitými pozicemi a dalším dovednostem a schopnostem. Těžiště procesu socializace leží v dětství a mládí a jeho výsledkem je vytvoření sociálního Já, sociální identity, sociokulturní osobnosti.“ (Jandourek, 2007, s. 221)

Socializace probíhá díky sociálním interakcím s dalšími lidmi v sociálním okolí jedince. Na základě této komunikace dochází k osvojování hodnot a norem i způsobů konání, které platí v dané společnosti, kultuře či skupině. Tím se jedinec stává jejím členem. (Reichel, 2004)

Socializace se ovšem prolíná celým lidským životem. (Alan, 1974) Vždy, když se začleňujeme do nové skupiny, znovu se socializujeme. Lze tedy říci, že socializace je také přizpůsobení se normám určité skupiny.

Podle toho, v jakém věkovém období socializace probíhá, se dělí tento proces na:

- a) primární - odehrávající se v prvních letech života. Jde o předávání základních kulturních návyků v nejčasnějším období vývoje člověka. Dítě je silně citově vázáno na socializátora, nejčastěji rodiče, dá se dokonce hovořit o naprosté závislosti dítěte na rodinném prostředí. Toto období je velmi důležité právě z hlediska vlivu rodiny na vzdělání dítěte. Dochází v něm k zásadnímu utváření sociokulturního kapitálu člověka. Dítě si ze své rodiny přináší určité kompetence, které představují lepší či horší předpoklad pro vzdělávání. (Vágnerová, 2000) Dítě si osvojuje takové postoje a hodnoty, které se projevují v reálném životě rodiny. Slovní prohlášení o důležitosti a významu školy a

hodnoty vzdělání, které se prakticky nepromítají do životního stylu rodiny, dítě ovlivní jen málo. Dítě nejsilněji přijímá ty hodnoty, podle nichž rodina skutečně žije.

- b) sekundární - s možností jedince zaujímat již vlastní stanoviska, kritizovat a hodnotit. Začíná v období, kdy dítě již zcela bezvýtku nepřejímá postoje a hodnoty socializátorů, ale vytváří si své vlastní názory.

Podrobnější rozdělení etap socializace překládá Reichel (2004). Zmiňuje se o socializaci rané, v dětství, mladistvých, mladých dospělých, vysokoškolské, rodiny, v dospělosti, ve stáří. Silná vazba na socializátora je zřejmá v prvních třech etapách socializace, o něco méně pak v období mladého dospělého. Vytváří se zde představy a pohled jedince na společnost, o tom, kam patří, co od něj společnost očekává. Dítě napodobuje své rodiče. To se týká i přístupu ke vzdělávání. Vliv rodičů je právě v těchto etapách velmi silný.

Dle Alana se socializace zakládá na třech základních charakteristikách:

- a) **Zdůrazňování interakčního rámce** socializace: chování jednoho jedince je chápáno jako podnět podmiňující zpětnou reakci v chování druhého. Např. rodiče se i v dospělosti učí cizímu jazyku, jsou pro své dítě vzorem. Dítě pak učení považuje za přirozené.
- b) **Zdůrazňování dominantního významu sociálního prostředí**, které má pro jedince v zásadě normativní charakter. Např. rodina s vysokoškolsky vzdělanými rodiči a prarodiči vytváří předpoklad, že i dítě dosáhne vysokoškolského vzdělání.
- c) **Zvýrazňování principu přímého zpevnění** vytvářených reakcí. Tzn., co se opakuje, to se více upevňuje. Dítě navštěvuje s rodiči např. výstavy, vzdělává se v tomto směru i mimo školu. Kultura se mu stává vlastní.

Socializaci lze chápat jako mechanismus kulturního přenosu a prostředek, který zajišťuje kontinuitu společnosti, reprodukci sociálních poměrů. V rodině, v níž dítě žije a vyrůstá, se vytvářejí předpoklady jeho životní dráhy. (Alan, 1974)

Člověk se přizpůsobuje společenským vztahům, od raného dětství koriguje své chování a vlastnosti v mezilidských vztazích, které jsou zároveň zdrojem jeho sebeuvědomování a spoluutváří jeho osobnost.

Na proces socializace lze pohlížet také jako na proces sociálního učení, ve kterém se uplatňují určité mechanismy:

- **Sociální zpevňování** (též sociální posilování, podmiňování). Způsoby žádoucího chování jsou odměňovány, tím se upevňují. Naopak nevhodné jsou trestány, tudíž je jedinec opouští.
- **Imitace, nápodoba** (též tzv. zástupné zpevňování). Na základě pozorování se jedinec učí, jaké postupy zvolily jiné osoby při určitých záměrech, jak byly tyto postupy odměňovány či trestány. Úspěšné způsoby se pokouší napodobovat.
- Učení se na základě vzorů, modelů neboli **identifikace**. Jde též o jistou nápodobu chování jiné osoby, ovšem s tím rozdílem, že napodobovaný bývá chápán jako celek. Těmito modely, vzory bývají většinou statusově (pozičně) silné osoby, na které má jedinec silnou citovou vazbu.
- **Verbální vedení** – chování jedince je usměrňováno prezentovanými instrukcemi. (Reichel, 2004)

V rodině – ve výchově a socializaci - se běžně setkáváme se všemi uvedenými mechanismy. Probíhají většinou neuvědoměle, člověk (rodič, vychovatel) je používá zcela přirozeně, bez toho, že by si uvědomoval, že právě nyní využívá proces sociálního zpevňování, identifikace a další. Pomocí těchto procesů je dítěti zprostředkovávána základní sociální zkušenost.

Dítě si v rodině pomocí nápodoby nebo identifikace s rodiči osvojuje chování a přijímá normativní a hodnotový systém své rodiny i dané společnosti. Rodina je z hlediska rozvoje dětské osobnosti nejvýznamnější sociální skupinou, zdrojem jistoty a bezpečí, ale i zdrojem informací. Výchova a socializace jej stimuluje, rozvíjí jeho schopnosti a dovednosti, prezentuje mu určitý hodnotový systém. Jednotliví členové rodiny a vztahy mezi nimi slouží jako model, který dítě napodobuje nebo se s ním identifikuje. (Vágnerová, 2004)

Socializace rozvíjí jazyk a identitu jedince, kognitivní dovednosti, sebekontrolu a sebeovládání. Dále pak si dítě osvojuje normy, morální standardy, postoje, hodnoty a sociální role. **Výsledkem socializace u člověka je pak přiměřené sebehodnocení, sebedůvěra, aspirace, sebeúcta, schopnost sebereflexe a další.** (Musil, 2005)

Socializace, sociální učení je bezesporu jedním z nejdůležitějších procesů v životě člověka, na jejichž základě se utváří jeho osobnost. Socializace společně se vzděláním tvoří základ sociálních a profesních kompetencí - způsobilosti jednotlivce úspěšně a efektivně řešit životní a pracovní situace.

Rodina je tedy nejvýznamnějším socializátorem v životě dítěte, člověka. To, jak rodina dítě vychovává a socializuje, se odráží velkou měrou i v jeho přístupu k učení a vzdělávání. Je důležité, aby rodina poskytla dítěti takové zázemí a informace, aby dítě dostalo ty nejlepší podněty a chuť vzdělávat se.

2 VZDĚLÁNÍ A VÝCHOVA

2.1 Vymezení pojmu vzdělání

Vzdělání je: „...souhrn vědomostí, dovedností a postojů osvojených jedincem v průběhu života; formálně označení stupně dosaženého vzdělání, příp. povolání, profese.“ A také „...učení zprostředkované přejímání dosavadních zkušeností lidstva, chování a hodnotových systémů.“ (Hartl, Hartlová, 2000, s. 687)

Vzděláním můžeme též rozumět jistý souhrn vědomostí, schopností, dovedností, postojů a zájmů, které si jedinec má osvojit. Ty si osvojuje prostřednictvím školní výuky, mimoškolních vzdělávacích zařízení, masových komunikačních prostředků a tzv. neformálních informačních zdrojů (rodina, přátelé, spolužáci aj.). (Průcha, 1983)

„Vzdělávání je proces, v průběhu kterého žáci získávají vědomosti, zručnosti a návyky. Jsou to činnosti uskutečňované pod vedením učitele a činnosti žáka, v nichž si žák osvojuje stanovený vzdělávací obsah.“ (Chudý, Kašpárková, 2004, s. 7)

Je to proces, kde „převažuje informativní aspekt (z lat. *informatio* – výklad, poučení); jedinec si osvojuje soustavu znalostí a dovedností, jakož i metodu jejich získávání.“ (Alan, 1974, s.29)

Chudý, Kašpárková (2004) uvádějí, že vzdělání může být pojímáno z několika pohledů:

- a. osobnostní pojetí - vzdělání jako součást socializace (nabyté znalosti, postoje atd.),
- b. obsahové pojetí – systém činností a informací, se kterými se setkáváme prostřednictvím výuky,
- c. institucionální pojetí – vzdělání jako organizovaná činnost, kterou zabezpečují instituce - např. škola,
- d. socioekonomické pojetí – vzdělání jako jedna z kategorií, jež charakterizuje populaci,

- e. procesuální pojetí – vzdělání jako výsledek procesu vzdělávání, jeho finální produkt.

Vzdělání může být posuzováno z pohledu rozsahu a zaměření - vzdělání všeobecné (obecné) a odborné, nebo z pohledu kvality vzdělání, tedy typu školy a obsahu vzdělání. Mluvíme pak o základním, středoškolském a vysokoškolském vzdělání.

Vzdělávání není samoučelným procesem, uskutečňuje se za určitými cíli. Základní **cíle vzdělávání** definuje mimo jiné také tzv. školský zákon. Cílem je zejména rozvoj osobnosti člověka a získání všeobecného vzdělání nebo všeobecného a odborného vzdělání. Konkrétně, aby si žáci osvojili potřebné strategie učení, na jejichž základě by byli motivováni k celoživotnímu učení, aby se učili tvořivě myslet a řešit přiměřeně problémy, účinně komunikovat a spolupracovat, chránit své fyzické i duševní zdraví, vytvořené hodnoty a životní prostředí. Cílem také je být ohleduplný a tolerantní k jiným lidem, k odlišným kulturním a duchovním hodnotám. Poznávat své schopnosti a reálné možnosti a uplatňovat je spolu s osvojenými vědomostmi a dovednostmi při rozhodování o své další životní dráze a svém profesním uplatnění.

Vzdělání tedy není vázáno pouze na určitý (školní) věk a na určité instituce. Vzdělání je především souhrn všech znalostí, dovedností a návyků, jež získáváme nejen prostřednictvím výuky, ale do značné míry také výchovou.

2.2 Vymezení pojmu výchova

Neodmyslitelnou součástí procesu vzdělávání je výchova. V rodině, ve školních či mimoškolních institucích.

„Výchovu chápeme především jako formativní proces (od lat. *formo* – utvářet, formovat, dávat podobu), v němž se záměrným působením utváří osobnostní vlastnosti jedince, tzn. jeho morální, charakterové aj. rysy, a v němž z druhé strany si sám jedinec osvojuje základní principy a způsoby chování ve společenském styku.“ (Alan, 1974, s. 29)

„Pod pojmem výchova chápeme: záměrné, cílevědomé, systematické a plánované působení na osobnost člověka, kterému vštěpujeme potřebné vlastnosti, rozvíjíme jeho psychické a tělesné stránky, čímž ho připravujeme pro plnění úloh v rodinném a společenském životě.“ (Chudý, Kašpárková, 2004, s. 6)

Výchovou se podle Psychologického slovníku rozumí „...záměrné, více či méně systematické rozvíjení citových a rozumových schopností člověka, utváření jeho postojů, způsobů chování, v souladu s cíli dané skupiny, kultury apod.“ (Hartl, Hartlová, 2000, s. 680)

Výchova je činnost, kterou se zabývá především učitel, vychovatel, rodič. „Výchovu můžeme vymezit obecně jako záměrné podněcování jedince s cílem vyvolat relativně trvalé a žádoucí změny v jeho chování.“ (Dařílek, Kusák, 1998, s. 176)

Další z definic uvádí Palán, který podobně uvádí, že výchova je „...záměrná, cílevědomá soustava činností, proces zaměřený k relativně trvalému utváření osobnosti člověka (formování jeho základních osobnostních znaků: názorů, přesvědčení, postojů, citů).“ (Palán, 2002, s. 229)

Palán nazývá výchovu celoživotním procesem, u něž můžeme rozlišit dvě různé etapy:

- a. výchovu dětí a mládeže – základní přípravu na výkon sociálních rolí (zde se formují zejména sociální dovednosti, návyky, komunikační styly a způsoby chování) a
- b. výchovu dospělých – neustálé dotváření osobnosti, zdokonalování se ve hraní sociálních rolí.

Souvislost mezi vzděláním a výchovou je více než zřejmá. Společnost vždy vyvíjela a i v současnosti vyvíjí na jedince tlak, aby jej směřovala k životnímu úspěchu. Za životní úspěch se v různých dobách lidské historie pokládaly rozmanité věci. V dávné historii bylo pouhé přežití hlavním životním úkolem, dále se životní blaho mohlo měřit velikostí statků, množstvím vlastněného dobytka. V některých kulturách počtem manželek. Symbolů životního úspěchu bychom našli mnoho. A právě výchova v rodinách je nástrojem, kterým má být dosaženo ži-

votního štěstí. Vzdělávání pak je dnes hnací silou této snahy, tohoto usilování. Je základem dalšího úspěchu, postupu.

Socializace a výchova v rodině je primární přípravou na dobré zařazení se do společnosti. Do tohoto procesu se průběžně přidávají vzdělávací instituce. Vzdělávání je nezbytná podmínka přípravy člověka k životu a práci. Získáváme je zejména ve školách, sebevzděláváním, ale také prostřednictvím kulturně osvětových institucí i v praktických činnostech. Lze tedy konstatovat, že společný výsledek výchovy a vzdělávání je vzdělání. Člověk potřebuje nalézt vlastní identitu, stát se socializovanou a vnitřně integrovanou osobností. Hlavním prostředkem, kterým je možno toho cíle dosáhnout je výchova podporovaná vzděláváním a socializací.

2.3 Škola jako hlavní nositel vzdělávání ve společnosti

„Škola je instituce, která je spojena s výchovou a vzděláváním dětí... má za úkol aktivně formovat osobnost dětí a připravovat je na jejich další profesní dráhu.“ (Čapek, 2008, s. 11)

S rozvojem společnosti se v minulosti prosazovaly snahy zajistit vzdělávání všem dětem. Na našem území se to podařilo v osmnáctém století, konkrétně v roce 1774, Marii Terezii, která vyhlásila povinnost školní docházky. Od tohoto roku se začaly po celém Rakousko – Uhersku postupně zřizovat školy i v těch nejmenších obcích. Snaha o plošné vzdělávání se v počátcích naplňovala v takzvaném triviu. Každý, i ten nejchudší člověk, měl mít zajištěno, že bude umět číst, psát a počítat. Trivium bylo hlavní školní náplní.

Školní osnovy, které zahrnovaly paletu různorodých disciplín – předmětů, se ve školách objevili později. Rychlost vědeckotechnického i společenského pokroku způsobila odklon od „učení se nazpaměť“ - osvojování si vědomostí pomocí zapamatování množství informací a dat.

Současné školství prosazuje trend, kdy si děti nemusí pouze „pamatovat“, ale musí i umět informace vyhledávat, třídit na důležité a nedůležité, a pomoci

vyučovacího procesu si osvojovat takové dovednosti a kompetence, které jim zajistí úspěch na trhu práce.

Škola je reprezentantem obecných hodnot majoritní společnosti a má děti rozvíjet specificky, aby se v duchu majoritní společnosti dokázaly uplatnit. (Vágnerová, 2000)

Většina rodičů se na skutečnost, že škola je hlavním nositelem vzdělávání, zcela spoléhá. To znamená, že ponechává zodpovědnost za vzdělávání svého dítěte na škole. Velká část rodičů zároveň není schopna poskytnout dítěti podporu, radu a informace o možnostech profesního směřování. Spoléhají na školu, na nápad svého dítěte, na informace výchovného poradce nebo dokonce nemají vůbec zájem o další vzdělávání dítěte. Lze se domnívat, že jen velmi malé procento rodičů doplňuje vzdělání svého dítěte (na ZŠ, SŠ i VŠ) z vlastních zdrojů informací. V naší společnosti je zažitým stereotypem, že se děti všechno se naučí ve škole.

Jistou komplikací školní výuky je skutečnost, že zvláště v posledních desetiletích, rychlost vývoje vědy, techniky i společenských změn, škola není schopna reflektovat v reálném čase. Nedochozí k dostatečně pružnému přizpůsobení se školy aktuálním požadavkům společnosti. Výjimku představují některé typy škol, zejména učňovských, kde zdrojem vzdělávání není pouze škola, ale konkrétní firma, organizace, podnik, který má zájem si své odborníky vzdělávat sám. Žák – student má možnost nahlédnout do reality současné praxe, která je často na velmi vysoké úrovni a kterou může nabídnout pouze provoz podniku jako takový, nikoliv však škola.

Úkolem školy tedy je, aby dala žákům dostatečně široký teoretický základ znalostí, které žáci následným osvojením určitých činností uvedou do praktického života. (Chudý, Kašpárková, 2004)

2.4 Systém vzdělávání v ČR

V české pedagogice se k tomuto pojmu používají další synonyma jako výchovně-vzdělávací systém nebo systém výchovy a vzdělávání. (Průcha, 2003)

System vzdělávání jako pojem můžeme chápat dvěma způsoby. Nejprve jako školství, pak jako „...soubor všech škol, školských zařízení a jiných vzdělávacích institucí, jejich pracovníků, materiálních a finančních prostředků, legislativní úpravy, který jako celek zajišťuje ve státě ... realizaci vzdělávání.“ (Průcha, 2003, s. 298)

Tento soubor má ustálenou strukturu, regulované fungování a vztahy s dalšími systémy společnosti.

Struktura vzdělávacího systému je tvořena školskou soustavou, mimoškolními vzdělávacími institucemi, kulturními a osvětovými institucemi. Někdy lze jako další zařadit i působení masových médií. (Průcha, 2003)

Vzdělávací soustava v ČR a vůbec problematika vzdělávání v ČR je ošetřena zákonem (tzv. školským) č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Vzdělávání poskytované podle tohoto zákona je veřejnou službou.

V souvislosti se systémem vzdělávání je třeba zmínit rovněž stupně a formy vzdělávání.

Stupně vzdělávání můžeme rozdělit podle Mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání ISCED z roku 1997:

- úroveň 0 preprimární vzdělávání – vzdělávání v mateřské škole (zaměřené na základní sociální dovednosti),
- úroveň 1 primární vzdělávání – v ČR je to vzdělávání v 1. – 5. ročníku základní školy,
- úroveň 2 nižší sekundární vzdělávání - vzdělávání na druhém stupni či v nižších ročnících na gymnáziích,
- úroveň 3 vyšší sekundární vzdělávání – vzdělávání na středních školách (zaměřené na odborné znalosti nebo na hlubší teoretické znalosti ve všeobecných předmětech),

- úroveň 4 první stupeň terciárního vzdělávání – vzdělávání na vyšších odborných školách a v prvních ročnících univerzit (specializace, vzdělávání odborníků),
- úroveň 5 druhý stupeň terciárního vzdělávání – v ČR se jedná o vzdělávání v doktorských programech.

Pro úplnost je třeba uvést pojmy evropské terminologie. Hovoří se o formálním, nonformálním a informálním vzdělávání. Je charakteristické jako vzdělávání získané díky školním institucím, mimo školní instituce a získané spontánně, při zájmové činnosti. (Chudý, Kašpárková, 2004)

Dále dle způsobu, jakým je vzdělávání vykonáváno, dělí se na prezenční, kombinované a distanční.

2.5 Profesní příprava

Jedním ze základních cílů vzdělávání je profesní příprava a uplatnění člověka na trhu práce. Profese – práce je jednou z nejdůležitějších oblastí života, skrze kterou člověk definuje sám sebe, díky níž se realizuje, nachází uspokojení a zažívá svůj společenský status.

Profesní volba je v životě jedince velmi důležitým rozhodnutím, protože z profesní role vyplývá i jeho budoucí sociální pozice, společenská prestiž a převažující životní styl...“ (Svoboda, Krejčířová, Vágnerová, 2001, s. 679)

Co tedy profesní volbu ovlivňuje nejvíce? Profesní volba a varianty dalšího studia nebo profesní přípravy plynou z několika motivačních tendencí. První je samotné **přání mladého člověka** (bez jakéhokoliv ohledu na nějaká omezení), druhou tendencí je již racionální úvaha o vlastních **možnostech a dosažitelnosti** profesní volby (možnost vystudovat vysněný obor z hlediska dostupnosti školy). Profesi si také vybíráme s ohledem na **možnosti společnosti** (uplatnění profese v dané společnosti) a **schopnosti jedince** (schopnost zvládnout profesní přípravu pro danou profesi, ale i dlouhodobý výkon profese), ale často se zde uplatňuje také **očekávání rodičů**. (Svoboda, Krejčířová, Vágnerová, 2001)

K dalším okolnostem, které volbu profese mohou ovlivnit patří **znalosti a informace o různých povoláních, školní prospěch, sebehodnocení, doporučení školy, případně informace od spolužáků, vrstevníků.**

Motivace k určité volbě je v době dospívání, kdy se člověk o své budoucí profesní dráze rozhoduje, ovlivněna jinými potřebami než v dospělém věku. Může jít o **důraz na sociální atraktivnost** povolání (modelka, herec, apod.), **přijatelnost studia** daného oboru (na vybraném oboru není velký důraz na fyziku, matematiku apod.), nebo tzv. **společnou volbou** (kamarádi, spolužáci se hlásí na stejnou školu). Výhody a nevýhody praktické stránky profese ještě pro dospívající nejsou tolik důležité. (Svoboda, Krejčířová, Vágnerová, 2001)

Když se jedinec pro určitou profesi rozhodne, následuje samotná profesní příprava - odborná příprava, jež umožňuje kvalifikovaný výkon povolání a odborných činností a především uplatnění na trhu práce.

Jak uvádí Šimoník (in Chudý, Kašpárková, 2004), lze odborné vzdělání popsat jako vytváření vědomostí a dovedností, které jsou nepostradatelné pro výkon určité profese. Cílem je seznámit studenty s praktickou i teoretickou částí jednotlivých věd.

U nás se profesní příprava uskutečňuje na učilištích, středních odborných učilištích, středních odborných školách a gymnáziích. Po ukončení středoškolského vzdělání dosažením maturity, je možné studium na vysoké škole nebo vyšší odborné škole. Další profesní příprava je pak možná v rekvalifikačních kurzech a v programech celoživotního vzdělávání

Cílem odborné profesní přípravy je **kvalifikace**, tj. soustava schopností (vědomostí, dovedností, návyků, zkušeností) potřebných k získání oficiálně potvrzené způsobilosti k výkonu určité profese (povolání, funkce). (Palán, 2002)

S vykonáváním profese se také váže určitá **prestiž**, neboli vážnost, kterou jedinec požívá ve společnosti. Největší prestiž mají u nás tradičně vysoké funkce v řízení státu, povolání vysoce odpovědná a vyžadující špičkové vědomosti. (Hartl, Hartlová, 2000)

Prestiží můžeme rozumět také respekt, vliv, dobré jméno, vážnost, důležitost apod. Zatímco v tradičních společnostech se prestiž odvozovala od stavovské příslušnosti související s majetkovým zázemím a mocenským vlivem (šlechtic, voják, měšťan, kněz apod.), v dnešních společnostech bývá prestiž spojována s kompetencemi získanými vlastním úsilím. Nejčastějším indikátorem prestiže je vykonávaná profese. (Reichel, 2004)

Společenský vývoj zažívá změny přímo turbulentního charakteru a není dnes již pro mnohé z nás možné obstát s jedinou profesí, kterou jsme si zvolili v době dospívání. Některé odborné zdroje mluví o tom, že v blízké budoucnosti se stane normou a přímo nutností několikrát během produktivního života změnit kvalifikaci. Více než nyní se bude stávat, že profese, kterou jsme zvolili, začne po určité době ztrácet uplatnění, pozbude společenské důležitosti. S tím také souvisí trend, prosazovaný ve vzdělávání v ČR, který podporuje celoživotní vzdělávání. Člověk by měl usilovat o co nejširší záběr všeobecného vzdělání a následně být schopen se přizpůsobit společenské poptávce a díky celoživotnímu vzdělávání se uplatnit na trhu práce.

2.6 Přístup ke vzdělání

V Listině základních práv a svobod v článku 33 je mimo jiné uvedeno, že:

- Každý má právo na vzdělání. Školní docházka je povinná po dobu, kterou stanoví zákon. U nás je to 9 let.
- Občané mají právo na bezplatné vzdělání v základních, středních školách a vysokých školách, které jsou zřizované státem.
- Zákon stanoví, za jakých podmínek mají občané při studiu právo na pomoc státu.

Vzdělávání je založeno na zásadách:

- rovného přístupu ke vzdělávání bez jakékoli diskriminace z důvodu rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, víry a náboženství, národnosti, etnického nebo sociálního původu, majetku, rodu a zdravotního stavu nebo jiného postavení občana,
- zohledňování vzdělávacích potřeb jednotlivce,
- vzájemné úcty, respektu, názorové snášenlivosti, solidarity a důstojnosti všech účastníků vzdělávání,
- bezplatného základního a středního vzdělávání,
- svobodného šíření poznatků, zdokonalování procesu vzdělávání na základě výsledků dosažených ve vědě, výzkumu a vývoji. (zákon č. 561/2004 Sb.)

Všichni občané naší společnosti však zdaleka nemají stejné podmínky v přístupu ke vzdělání. S těmito nestejnými podmínkami se setkáváme v několika různých oblastech. Problematikou vzdělanostní diference se zabývá Alan (1974).

První diferenciací oblastí je **nadání**. Všichni ho nemají stejné. Různé nadání znamená různé předpoklady vzdělání. Již tedy samo nadání diferencuje přístup ke vzdělání.

Druhou sférou odlišnosti přístupu ke vzdělání je **vliv sociálního prostředí** na vzdělanostní možnosti, šance a aspirace rodiny, kde jedinec vyrůstá, školy, kde se učí. Nic z toho není stejné pro všechny.

A konečně do třetí oblasti se řadí vlastní **fungování školského systému** jako diferenciací a selektivní instituce. Ve škole vznikají skupiny výborných žáků i těch, od kterých dobré výsledky vlastně nikdo téměř od počátku nečeká. (Alan, 1974)

Je však nutné zmínit, že právě na cestě k rovnému přístupu dětí ke vzdělávání ušlo české školství za posledních dvacet let velký kus cesty. Příkladem je integrace zdravotně postižených a znevýhodněných žáků do běžných škol.

Významným faktorem přístupu ke vzdělávání je i ekonomická situace, sociální prostředí, ze kterého pocházíme. Pomoc státu je nezbytná, pokud se tyto třídní,

finanční rozdíly mají smazávat. K tomuto účelu by měl v budoucnu sloužit pracovaný systém stipendií a bezúročných půjček na vzdělání.

Neméně důležitým bodem v přístupu ke vzdělání je také rozdíl v možnostech vybrat základní školu ve městě a na venkově. Dnes existuje mnoho (téměř výhradně městských) základních škol, které mají v každém ročníku tzv. „výběrové třídy“ nebo „třídy s rozšířenou výukou“, kde je určitým předmětům věnována vyšší hodinová dotace. Výuka tak bývá zaměřená nejčastěji na cizí jazyk, matematiku, přírodovědné obory nebo tělesnou výchovu. Vzdálenost takové školy, byť jen několik kilometrů, je pro děti a jejich rodiče, kteří bydlí mimo město, často nepřekonatelnou překážkou. Rodiče mnohdy nemají možnost si svůj denní rozvrh přizpůsobit tak, aby mohli dítě do školy doprovázet. Pro děti je zase samostatné dojíždění do vzdálené základní školy komplikací, která je zatěžuje, nehledě na čas, jenž stráví cestováním veřejnou dopravou a nehledě na bezpečnostní rizika. Dojíždění za vzděláním už od základní školy navyšuje finanční náklady v rodinném rozpočtu.

Škola jako nositel vzdělanostní reprodukce

Přístup ke vzdělání je také ovlivněn vzdělanostní reprodukcí. Veškeré mechanismy reprodukce v dřívějších tradičních společnostech ovládala rodina. Dnes se moc tvořit sociální rozdíly mezi lidmi přesunula na stát a jím spravované organizace – na školy. Škola tak z generace na generaci opakuje (reprodukuje) skutečnost, že málo vzdělaný rodič má málo vzdělané dítě. Naopak rodič s vyšším vzděláním má dítě, které také dosahuje vyššího vzdělání. Tak se vlastně na prestižních a finančně lépe hodnocených pracovních místech uplatňují jedinci v rodových liniích, stejně jako dříve, kdy se moc a majetek dědily z rodičů na děti. Škola je součástí vzdělanostní reprodukce tím, že podporuje nerovnosti vzdělanostní, které jdou ruku v ruce s nerovnostmi sociálními.

Škola tedy funguje tak, že děti z vyšších sociálních vrstev podporuje, oceňuje, a tím je motivuje k dalšímu studiu a dosažení stejné nebo vyšší sociální pozice, než mají jejich rodiče. Děti z nižších vrstev jsou ve škole naopak znevýhodňovány, neočekává se od nich vztah ke vzdělání a mnohdy ani snaha. Jejich ambice nejsou rozvíjeny a tyto děti právě ve škole zjišťují, že jejich schopnosti nejsou

takové, aby mohly vykonávat povolání jiného typu, než jaké vykonávali jejich rodiče. Obvykle pak také končí v podobném sociálním prostředí, jaké mají jejich rodiče. (Bourdieu in Katrňák, 2004)

Naše společnost prozatím není schopna stírat sociální rozdíly, ačkoliv hlásá rovnost příležitostí ke vzdělání pro všechny. Už na základní škole jsou žáci selektováni podle příslušnosti k sociální vrstvě a vykročení z kategorie např. „sociálně slabá rodina“, je pro žáka často nepřekonatelná překážka, která ovlivňuje jeho celou vzdělávací dráhu.

3 VLIV RODINY NA VZDĚLÁNÍ DÍTĚTE

Práci žáka ve škole, jeho výsledky a jeho postoj k učení ovlivňují socioekonomické, kulturní a osobnostní podmínky života v rodině, kde dítě vyrůstá. (Kohoutek, 2002) Tyto rodinné ukazatele jsou považovány za základní stavební kámen ve vztahu dítěte k učení.

„Prostředí, z něhož dítě pochází, významně ovlivňuje jeho pochopení role vzdělání ve společnosti, což ovlivňuje jeho přístup ke škole a promítá se do jeho školních úspěchů.“ (Willis in Katrňák, 2004, s. 48)

To, jakého vzdělání jedinec dosáhne, je determinováno:

- a) **sociální/třídní příslušnost** – jedná se zřejmě o nejvýznamnější determinantu,
- b) **finanční situací rodiny** – vzdělání něco stojí a navíc vzdělávající se dítě není ekonomicky aktivní, nevydělává, nepřispívá do rodinného rozpočtu,
- c) **vzděláním rodičů** – rodiče s vyšším vzděláním vynakládají více energie i prostředků na vzdělávání svých dětí,
- d) **pohlavím** – dívky více než chlapci projevují vyšší náklonnost ke vzdělání, protože se u nich častěji vyskytují vlastnosti, které mohou pozitivně ovlivnit studijní výkony (soustavnost, pilnost). U mužů převažuje instrumentální postoj ke vzdělávání (vzdělání jako prostředek dosažení jiného cíle, např. kariéry), u žen má spíše symbolizační funkci (orientace na vzdělání jako hodnotu o sobě). (Alan, 1974)

Alan není jediným autorem, který se zabýval determinanty vzdělávání. Vzhledem k neustálým změnám ve společnosti nelze už ale toto rozdělení považovat za aktuální. Logičtější pro současnost se jeví následné členění determinantů:

1. socioekonomický status rodiny
2. dispozice a osobnostní předpoklady jedince
3. přístup rodičů ke vzdělávání dítěte
4. zájem rodičů o školu, vztah rodičů ke škole.

3.1 Socioekonomický status rodiny jako výchozí bod vzdělávací dráhy dítěte

Sociální vrstva, k níž patříme, má významný vliv na aktuální společenské hodnoty a postoje, protože každá sociální vrstva se může vymezovat jinými hodnotami, normami a s tím souvisejícím stylem života. (Vágnerová, 2004)

„Příkladem je odlišnost důrazu na vzdělání a na ceněný způsob sebeprosazení. Nižší vrstva nepovažuje vzdělání za důležité, resp. dosažitelné, váží si jiných schopností. Pokud by se jednotlivec od tohoto očekávání zásadním způsobem odlišoval, bude vytvářet tlak na jeho přizpůsobení svým zvyklostem.“ (Vágnerová, 2004, s. 47-48)

Douglas ukazuje, že existuje vztah mezi ekonomickou úrovní rodiny a školními výkony dětí. Nedostatek ekonomického kapitálu neovlivňuje školní výkon dítěte přímo, nýbrž spíše indikuje specifický životní styl rodiny a vlastní svět rodičů a dětí, které poznamenávají přístup ke škole a vzdělání. (Douglas in Katrňák, 2004)

Dítě se podle postavení rodiny v sociálně-ekonomické vrstvě dále zařazuje do společnosti, vyvíjí se zde jeho vztah ke vzdělání, k chuti učit či neučit se, k výběru určité profese, k jistému statusu, postavení, životní úrovni. (Vágnerová, 2004)

Sociálně ekonomická vrstva znamená nejen **materiální zajištění** rodiny, kapitál, výrobní prostředky, ale znamená také příslušnost k určité skupině lidí, se kterou sdílíme stejné normy a hodnoty.

S ekonomickým statutem rodiny úzce souvisí také vlastnictví sociálního kapitálu. Pojem **sociální kapitál** zavedl P. F. Bourdieu. Jedinec rozmnožuje svůj sociální kapitál tím, že vyhledává a vytváří nové kontakty s takovými osobami, které samy již nějaký kapitál, sociální, hmotný nebo finanční, mají. Jedná se o takové sociální kontakty, kterých může jedinec využít ke svému prospěchu hmotnému nebo nehmotnému. (Jandourek, 2007)

Sociální kapitál zahrnuje takové známosti s důležitými lidmi a schopnosti umět s nimi účinně komunikovat, které člověk může potenciálně využít ve svůj

prospěch. Určitou mírou sociálního kapitálu disponuje každý, ale sociální kapitál, jež otevírá dveře k vyššímu vzdělání, příjmu a společenskému uznání, se vytváří a kumuluje zejména v prestižních skupinách, které jsou ostatním nedostupné. (Bourdieu in Keller, Tvrđý, 2008)

Koncept sociálního kapitálu má úzkou spojitost právě s problematikou vzdělanosti a s problematikou nerovnosti, která se vzdělaností souvisí. James Coleman vychází ve své studii sociálního kapitálu z výzkumů, jež hodnotí účinky rodinného prostředí na prospěch žáků a studentů. Podle něj je sociální kapitál prezentován ochotou a schopností rodičů se s dítětem učit a spočívá především ve vztazích mezi dětmi a rodiči. (Keller, Tvrđý, 2008)

Dalo by se říct, že všechny vrstvy kladou na vzdělání poměrně velký důraz, ovšem směrem k nižším vrstvám klesá podíl těch, kteří vzdělání kladou na přední místo. (Alan, 1974)

Rodiny s nižším sociokulturním statutem charakterizuje větší stereotyp v chování, omezenější výběr aktivit, preference pasivnějšího přístupu k řešení problémů. (Vágnerová, 2000) A je možno dodat - i ke vzdělávání dětí.

V souvislosti se sociokulturním statutem nelze nezmínit také pojem **kulturní kapitál**, který představuje jazykové a kulturní dovednosti a schopnosti jedinců. Mezi sociálními třídami existují v těchto schopnostech nerovnosti, které se potom transformují v nerovnosti ekonomické. (Jandourek, 2007)

Pierre Bourdieu hledal souvislosti v nerovnosti v přístupu ke vzdělání. Zjistil, že potomci vzdělaných rodičů jsou zvýhodněni oproti ostatním už díky tomu, že je rodiče od dětství uváděli do stejné kultury, v jaké vyrůstali i jejich učitelé. Učitelé pocházejí v naprosté většině ze středních a vyšších vrstev. Proto lépe klasifikují právě ty studenty, kteří byli socializováni do stejného kulturního prostředí, tedy ty, kteří si nesou stejné kulturní dědictví jako oni sami. (in Keller, Tvrđý, 2008)

Také v české společnosti proběhlo několik výzkumů týkajících se kulturního kapitálu rodin. Matějů, Tuček, Rezler (1991) indikovali kulturní kapitál dětí kulturními aktivitami (četba, návštěvy výstav, divadel atd.), kulturními znalostmi

(kulturní test - identifikace významných osobností české a světové kultury) a mimoškolními aktivitami (sport, umělecká činnost, jazykové kurzy atd.). Výsledek ukázal, že lidé, kteří mají vysoké vzdělání, vykonávají prestižní povolání a pocházejí z dobře vzdělané rodiny, se ve svém čase častěji věnují kulturním aktivitám (vzdělávání, estetické, umělecké a odborně zájmové činnosti, přírodně rekreační činnosti, sportu a cestování). Naopak u lidí, kteří mají nízké vzdělání, nevykonávají prestižní povolání a nepocházejí z dobře vzdělané rodiny, převažuje spíše záliba v zahrádkářství, chovatelství, kutilství a důraz na společné styky v rámci širší rodiny. Ve svém volném čase se příliš kulturními aktivitami nezabývají. (Katrňák, 2004)

Průcha, Walterová, Mareš (2003) rovněž zmiňují empirické výzkumy jak v zahraničí, tak provedené na české populaci, které potvrzují, že sociokulturní profil rodiny a zejména úroveň vzdělání rodičů, významně determinuje vzdělávací výsledky žáků, jejich postoje vůči škole a vzdělávání. Sociologické výzkumy potvrzují vliv rodinného prostředí na utváření životního stylu lidí, na jejich profesní a životní dráhy, příjmy a ekonomické postavení.

Je jistě zajímavou otázkou, do jaké míry zajišťuje vzdělání svým držitelům vyšší sociální status, než jakým disponují lidé se vzděláním nižším. Keller a Tvrdý (2008) poukazují na výzkumy C. A. Andersona, který zjistil, že synové s vyšším vzděláním, než jaké měl jejich otec, nejsou v žádném případě chráněni před hůře placeným místem, naopak synové s nižším vzděláním, než to otcovo, mohou směřovat vzestupně.

Jak vlastně funguje sociální reprodukce? Jak to, že vykročit ze „své“ sociální třídy je tak obtížné? Melvin Kohn vidí příčinu reprodukce sociálního postavení v podobnosti mezi hodnotami v rodině a typem povolání rodičů. (in Katrňák, 2004) Hodnoty, které si odnášíme ze své původní rodiny, preference určitého životního stylu, nás často provázejí po celý život. Často se „dělí“ profese nebo typ určitého povolání z rodičů na děti. Machonin, Tuček a kol. (in Katrňák, 2004) ve svých výzkumech ukázali, že vzdělání a profesní postavení má silné vazby na vzdělanostní úroveň a životní styl rodin.

„Životní styl přitom označuje komplex psaných i nepsaných norem a identifikačních vzorů, souhrn životních podmínek, na které lidé berou ohled ve vzájemných vztazích a chování.“ (Jandourek, 2007, s. 243)

3.2 Dispozice a osobnostní předpoklady ke vzdělávání jedince

Hlavními dispozicemi jedince, které ovlivňují vzdělávací dráhu dítěte, jsou inteligence, schopnosti, talent, motivace, hodnotové a vzdělanostní klima rodiny. (Matějů a Řeháková in Katriňák, 2004)

Dispozice ke vzdělávání nejsou pouze genotypové, tedy takové, které rodiče předávají svým potomkům v genetickém kódu. Mnohé předpoklady získávají v rodině, kde jsou jim předávány prostřednictvím výchovy a sociálního učení.

Inteligence, talent, schopnosti

Inteligence, schopnost učit se, jsou na první pohled tím nejdůležitějším, čeho je ke vzdělávání třeba. Práce zaměřené na toto téma však prokázaly, že inteligence objasňuje pouze něco mezi 15 a 30 procenty získaného vzdělání. (Sewell, Hauser, 1975; Crouse, Mueser, Jencks, 1979; Taylor 1980 in Katriňák, 2004)

Inteligence je v moderním pojetí také nahlížena jako soubor určitých schopností a dovedností tyto schopnosti uplatnit v různých oblastech života. Nověji se mluví nejen o inteligenci spojené s učením, ale také o emoční inteligenci, sociální inteligenci, pracovní inteligenci a dalších. Každá tato „inteligence“ je platná v jiné situaci, každá má v životě svůj význam a své místo. To je také zřejmě důvodem, proč i člověk, který má velmi vysoké IQ, se nedokáže uplatnit například v pracovním životě, a naopak člověk s průměrným IQ se výborně orientuje v sociálních situacích a prostředích, díky čemuž nachází vynikající uplatnění a je v životě úspěšný.

Talent a schopnosti jsou v oblasti vzdělávání s inteligencí neodmyslitelně spjaté. Je ovšem vysoce individuální, jak jej jedinec dokáže uplatnit ve studiu i v praktickém životě.

Motivace k učení a naplňování potřeb

Motivace je souhrn faktorů, které energetizují, řídí a udržují průběh chování, jednání nebo činnosti jedince. Stupeň motivace je kombinací vnitřního stavu jedince (zejména jeho potřeb) a vnějších podnětů, které tyto vztahy mohou povzbuzovat nebo ovlivňovat. Termínem motivy jsou označovány vnitřní pohnutky k činnosti či vnitřní stavy. Vnější podnětem může být například lákavý cíl. (Dařílek, Kusák, 1998, Kohoutek, 2002)

Motivace je spjata především s uspokojováním potřeb. (Musil, 2005)

Vnitřní motivace je silně ovlivněna potřebami jedince a jejich uspokojováním. Potřeby jsou vlastní každému člověku, ale vždy v jiné míře. S procesem vzdělávání se nejvíce pojí potřeba poznávat, potřeba sebeuplatnění a dále také například potřeba seberealizace a potřeba uznání.

Kohoutek například uvádí potřebu sebeuplatnění jako velmi silnou a významnou potřebu, která se projevuje snahou po dosažení pracovních, společenských a životních úspěchů, touhou po uznání, obdivu druhých lidí. Potřeba poznávat se zase projevuje jako touha po vědění, po rozšíření duševního obzoru. (Kohoutek, 2002)

Vnitřních motivů ke studiu může být nespočet. Žáci studují kupříkladu proto, že nechtějí být horší než spolužáci, uplatňuje se zde jistá soutěživost. Další si třeba chtějí dokázat, že na studium stačí, někdo může plnit nenaplněné sny rodičů, kteří nedosáhli např. vysokoškolského vzdělání apod.

Mezi motivy ke studiu může patřit i to, že žák studuje proto, že studovali jeho rodiče, vzdělání je v rodině jakousi tradicí. (Keller, Tvrđý, 2008)

K nejčastěji užívaným **vnějším motivačním činitelům** patří odměny a tresty. Podle toho lze též motivaci rozdělit na pozitivní a negativní. Odměny (ocenění, pochvala, povzbuzení, hmotné odměny, oblíbené činnosti atd.) spíše podněcují učení a chování, naopak tresty (odejmutí výhod, povinnosti navíc, zákaz oblíbených činností apod.) je spíše tlumí. (Dařílek, Kusák, 1998)

Z výše uvedeného vyplývá, že zájem žáků o učení, jejich motivace je možné zvýšit vnějšími podněty. Prožívá-li student úspěch, jeho motivace ke studiu se zvyšují, naopak při neúspěchu se snižují. (Langer, 2006)

Hodnoty a hodnotové orientace

Hodnotou se rozumí taková veličina, ke které člověk ve svém životě směřuje, kterou preferuje a připisuje jí značný význam.

Přijímání hodnot a hodnotové orientace se v životě člověka děje především v raném věku, a to prostřednictvím výchovy a socializace. Dítě přejímá hodnoty a normy od svého nejbližšího okolí, především od rodičů.

I přesto, že napříč všemi sociálními vrstvami je vzdělání přisuzována určitá hodnota, spíše vyšší sociální vrstvy se vzděláním více zabývají a investují do něj energii, čas i finance.

Mezi další hodnoty, které jsou úzce spjaty se vzděláním, patří zejména zodpovědnost, spolehlivost a poslušnost. Tyto hodnoty jsou různě zdůrazňovány ve výchově. Existuje spojitost mezi jednotlivými hodnotami a úrovní vzdělání rodičů, tedy těch, kteří danou hodnotu do života dítěte vnášejí. Vysokoškolsky vzdělaní rodiče kladou důraz zejména na **zodpovědnost**. Rodiče se středním vzděláním preferují **spolehlivost** a rodiče s nejnižším stupněm vzdělání zdůrazňují důležitost **poslušnosti**. (Bowles, Gintis in Katrňák, 2004)

Vzdělanostní klima v rodině

Výzkum Matějů, Tučka a Rezlera z roku 1989 zaznamenal, že vzdělanostní aspirace stejně nadaných žáků se v české společnosti liší podle prostředí jejich původu. **Nejvyšší vzdělanostní aspirace měly děti nejvzdělanějších rodičů**, čím bylo vzdělání rodičů nižší, tím nižší byly také vzdělanostní aspirace jejich potomků. (Katrňák, 2004)

Vzdělanostní klima v rodině tak významně ovlivňuje vzdělávací dráhu dítěte.

Další zajímavou skutečností je, že vysokoškolsky vzdělaní rodiče mají vysoké aspirace, protože jsou přesvědčeni, že jejich dítě je chytré, že má na to, aby bylo ve škole úspěšné. Tento názor je vede k tomu, aby rozvíjeli jeho talent a na-

dání. (Katrňák, 2004) Uplatňuje se zde významný psychologický faktor „naplnění očekávání“ – jestliže rodič očekává a předpokládá úspěch, dítě je skutečně úspěšné. A platí to i naopak. Pokud rodič přistupuje k dítěti s očekáváním problému nebo v lepším případě průměrných výsledků, dítě pak skutečně naplní jeho očekávání a je ve škole neúspěšné.

Vzdělanostní klima v rodině ovlivňuje vzdělávací dráhu dítěte také tím, jaký používá tzv. **jazykový kód**. Podle koncepce anglického sociologa Basila Bernsteina, probíhá komunikace v různých sociálních vrstvách odlišně. V nižších sociálních vrstvách se jedná o tzv. omezené kódy (v těchto rodinách dochází spíše ke sdělování praktických zkušeností). Naopak ve středních a vyšších vrstvách je běžná komunikace tzv. rozvinutými kódy (komunikace podporuje vyjadřování abstraktních představ a zobecňování). A právě děti s rozvinutým jazykovým kódem se lépe prosazují v procesu vzdělávání, neboť jejich komunikace a styl myšlení je bližší akademickému prostředí. Ostatně také učitelé se často rekrutují z těchto vrstev, což znamená, že jejich vzájemná komunikace je pak efektivnější a žáci s rozvinutým jazykovým kódem jsou posuzováni učiteli jako chytřejší, schopnější. (Reichel, 2004)

3.3 Přístup rodičů k plnění školních povinností dítěte

Způsob, jakým rodiče přistupují k plnění školních povinností dítěte, patří mezi zásadní parametry školního úspěchu dítěte. K plnění školních povinností patří zejména denní **dohled na pomůcky**, jež dítě do školy potřebuje, jejich **kontrola**, zda jsou všechny a v přijatelném stavu. Dále je to **pomoc s domácími úkoly** – zvláště u mladších dětí, **pomoc při učení**, případné vysvětlení učiva, **procvičování probrané látky** s dítětem.

Rodina také vysvětluje dítěti smysl školního vzdělání. Pokud je přístup rodiny ke vzdělání lhostejný nebo negativní, stává se pro něj škola zbytečnou povinností, kterou respektuje pouze formálně. (Vágnerová, 2000)

Aktivní přístup rodiče je důležitý zejména v prvních letech školní docházky – na prvním stupni základní školy, kdy v první třídě má funkce takřka nezastupi-

telnou. V pozdějších ročnících (druhý stupeň základní školy), kdy se dítě osamostatňuje, klesá postupně jeho nutnost, i když se jedná o vysoce individuální záležitost. Až konečně během odborného (středoškolského) a vysokoškolského vzdělávání má již jedinec zcela vyvinutý smysl pro zodpovědnost, jakýsi vnitřní řád, kterým se při studiu řídí a rodičovský dohled nad studiem není nutný ani žádoucí.

Katrňák (2004) poukazuje na fakt, že lépe společensky postavení rodiče se do školy s dětmi více a systematictěji připravují, více dbají na rozvoj verbálních schopností a dovedností dětí. „Rodiče z vyšších tříd jsou aktivnější v péči o domácí přípravu dítěte do školy, v důrazu na rozvíjení vědomostí a znalostí dětí než rodiče z nižších tříd.“ (Katrňák, 2004, s. 145)

Odborné zdroje také poukazují na fakt, že rodiče ze společensky níže postavených rodin příliš děti do učení nenutí, nemotivují, nezasahují do rozhodování např. o budoucím povolání. V samostatné volbě dítěte vidí záruku spokojenosti dítěte. Jakýkoliv nátlak či ovlivnění jeho dalšího studia a zaměstnání považují za nevhodný.

Nejen v době povinné školní docházky, ale také v profesní přípravě hraje přístup rodiny významný vliv. Profesní příprava vyžaduje – podle svého zaměření - odpovědný přístup. A odpovědnost je vlastnost, již k přístupu ke vzdělávání přejímají od svých rodičů spíše děti z výše společensky postavených rodin. Rodiče dětí z nižších společenských tříd sice dítě ekonomicky podpoří v případě jeho zájmu o vyšší studium, ovšem veškerá příprava leží na bedrech samotného studenta. Zatímco např. rodiče vysokoškoláků se na profesní přípravě studentů osobně podílejí. (Katrňák, 2004)

3.4 Zájem rodičů o školu, vztah rodina a škola

„Pro rodiče má školní vzdělání určitou hodnotu, která se projeví v jejich postoji ke škole. Děti tento postoj přejímají, škola se proto může stát místem konfrontace rozdílného hodnotového systému rodiny a společnosti, kterou škola reprezentuje.“ (Vágnerová, 2000, s. 141-142)

Nejen přístup k tomu, jak se potomek učí a připravuje do vyučování, ale také **zájem a vztah** výrazně determinuje vzdělávací dráhu dítěte. Zájem rodičů o školu se týká zejména **výběru školy, prostředí školy, školních akcí** a účast na nich, **rozhovorů s dítětem** o škole, zájem o to, **jak se dítě ve škole cítí**, zda **dítě učení baví a zajímá**. Vztah ke škole pak zahrnuje, **jak rodiče o škole a vzdělávání samotném mluví**, jakou škole přisuzují **vážnost**, jaký je jejich **postoj k učitelům**.

Katrňák (2004), který se problematikou podrobněji zabývá, zmiňuje dva typy vztahů mezi rodiči a školou. **Soudržný vztah mezi rodinou a školou** utvářejí rodiče, kteří zvažují a vybírají školu pečlivě podle kvality vzdělávacího prostředí. Očekávají od školy, že dítěti poskytne pevné základy, o které se bude moci opřít při dalším vzdělávání. Dítěti se má ve škole podle nich líbit. Navštěvují pravidelně školu, pokud se vyskytne problém na straně školy nebo dítěte, mají snahu nalézt příčinu a problém odstranit. Jestli bude dítě ve škole úspěšné, nenechávají pouze na dítěti nebo na škole, ale pokládají to za výsledek své práce, cítí při tom svou vlastní odpovědnost. Takovýto vztah se školou budují většinou rodiče, kteří sami mají vysokoškolské vzdělání.

Druhý typ vztahu je tzv. **volný vztah mezi školou a rodiči**. Rodiče v něm investují do vzdělání svého potomka mnohem méně energie a času. Kudy se bude ubírat jeho vzdělanostní dráha, jaké vzdělání si po ukončení základní školy vybere a zda se dítěti ve škole líbí, nechávají tyto rodiče na samotném dítěti popř. na škole. Pokud přímo nemusí, tak školu nenavštěvují. Takovýto vztah je častější u rodičů z nižších vrstev, s nižším dosaženým vzděláním. (Katrňák, 2004)

Vztah rodiny a školy lze shrnout následovně : mají-li rodiče o vzdělání svého dítěte zájem, objevuje se s vysokou pravděpodobností i u dítěte zájem o školu, tzn. zájem o učení. (Langer, 2006)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 KVALITATIVNÍ PRŮZKUM ZAMĚŘENÝ NA VLIV RODINNÉHO PROSTŘEDÍ NA DOSAŽENÍ VYSOKOŠKOLSKÉHO VZDĚLÁNÍ JEDINCE

4.1 Cíl průzkumu

Cílem mého kvalitativního průzkumu je nahlédnout do vnitřních rodinných prostředí účastníků. Zajímá mě, jak rodiče na své potomky působili v oblasti vzdělávání v době jejich docházky na základní a později na střední školu. Zajímá mě, zda je později podněcovali k vysokoškolskému studiu.

Záměrem průzkumu je zjistit, zda skutečně rodinné prostředí zásadním způsobem ovlivňuje vzdělávání dětí. Existuje určitý teoretický předpoklad, že děti rodičů, kteří se jim a jejich přípravě do školy věnují, pomáhají jim, mají lepší vyhlídky dostat se na vysokou školu a také ji úspěšně dokončit. Tento průzkum má ukázat, jestli tomu tak skutečně je nebo odhalit jiné činitele, kteří hrají důležitou roli v motivaci mladých lidí ke studiu vysoké školy.

Chci mezi sebou porovnat výpovědi vysokoškoláků a hledat v nich důležitost rodinného prostředí, popřípadě další motivační činitele stojící mimo rodinu, které vedly ke studiu vysoké školy.

4.2 Průzkumný soubor

Průzkumný vzorek se skládá ze šesti informantů, a to záměrně vybraných. Všichni jsou vysokoškolsky vzdělaní, různého, ale produktivního věku, všechny osobně znám ze zaměstnání nebo z běžného života. Jedná se o čtyři ženy a dva muže. Všichni žijí ve Zlínském kraji.

Paní Miloslavě je 38 let, je vdaná a má dvě děti. Chlapec navštěvuje první třídu základní školy, děvčátku jsou necelé dva roky. Nyní je na mateřské dovolené. Vystudovala speciální pedagogiku na univerzitě Palackého v Olomouci. Před dosažením vysokoškolského vzdělání pracovala jako účetní ve velkoobchodě s obuví, dále jako sekretářka a ekonomka. Vysokou školu vystudovala dálkově, na mateřské dovolené. Žije v lázeňském městě, v rodinném domě.

Paní Veronice je 30 let, je svobodná a bezdětná. Žije společně s přítelem v menší obci. Pracovala a stále ještě pracuje jako recepční v jednom z lázeňských hotelů. Vystudovala obor sociální pedagogika na Baťově univerzitě ve Zlíně, a to kombinovanou formou při zaměstnání.

Paní Markétě je 30 let, je vdaná a bezdětná. Spolu s manželem žijí v rodinném domě v menší obci. Pracuje jako vedoucí recepce v lázeňském hotelu. Dříve pracovala jako bankovní úřednice, později jako řadová recepční. Vystudovala, též kombinovaným studiem, ekonomii na Baťově univerzitě ve Zlíně.

Paní Blaženě je 34 let, je vdaná, má syna, kterému je čtrnáct let a navštěvuje základní školu. Bydlí na vesnici. Dříve pracovala jako kuchařka, cukrářka a později dělnice. Nyní pracuje jako finanční poradkyně. Vystudovala nejdříve obor finance a daně na Evropském polytechnickém institutu v Kunovicích a pak obor andragogika v kombinované formě na Univerzitě Jana Ámose Komenského v Praze.

Panu Ladislavovi je 34 let, je ženatý a má jedno dítě. Pětileté děvče, které navštěvuje mateřskou školu. Žijí s manželkou v rodinném domě na vesnici. Vystudoval obor čištění a úprava vody v denním studiu na Vysoké škole báňské v Ostravě. Pracoval jako provozní manažer vodohospodářské firmy, nyní se stal oblastním ředitelem v této společnosti.

Panu Stanislavovi je 27 let, je svobodný, bezdětný. Bydlí společně s rodiči v rodinném domě v menší obci. Pracuje jako masér v lázeňském hotelu v Luhačovicích. Vystudoval obor regenerace a výživa ve sportu na Masarykově univerzitě v Brně. Studoval v denním studiu.

4.3 Technika průzkumu

Jako vhodnou techniku pro realizaci tohoto průzkumu jsem zvolila polo-standardizovaný rozhovor. Celková délka každého rozhovoru se pohybovala v rozmezí od 60 do 120 minut. Rozhovory, bylo-li to třeba, jsem usměrňovala tak, aby se dotýkaly okruhů dříve připravených otázek (viz Příloha P1). Rozhovor

probíhal v domácím prostředí informantů - v případě paní Miloslavy, Veroniky a pana Ladislava. Paní Markéta a Blažena odpovídaly u mě doma a pan Stanislav po pracovní době v samostatné místnosti v zaměstnání. Odpovědi všech informantů jsem s jejich souhlasem nahrávala na diktafon. Následně jsem sesbírané materiály zpracovala. Z rozhovorů jsem pořizovala písemný záznam, který není doslovný. Vybrala jsem pouze data související s tématem.

4.4 Sběr dat

Sběr dat probíhal necelé tři měsíce. Bylo nutné vybrat vysokoškolsky vzdělané informanty a přizpůsobit se jejich dennímu rozvrhu. Následný měsíc probíhalo zpracování zaznamenaných rozhovorů a jejich úprava do písemné podoby.

Nejprve jsem každého informanta krátce uvedla do zkoumané problematiky. Nastínila jsem okruhy otázek, které mě zajímají. Požádala jsem o souhlas s nahráváním na diktafon. Zpočátku rozhovoru někteří informanti cítili ostych. Pravděpodobně to bylo způsobeno vědomím, že jejich slova jsou nahrávána. Později na tuto skutečnost zapomněli.

Oba dva muži měli tendenci odpovědi zestručňovat. Pokud nebyli pobídnuti další otevřenou otázkou, nehovořili dále. Naopak informantky byly dostatečně sdílné, i na konci rozhovoru stále nacházely myšlenky, ke kterým se chtěly vracet. Všichni informanti odpovídali ochotně, bez potíží. Muži měli tendence být zábavní. Ženy braly dané téma více vážně. Při rozhovorech panovala přátelská a příjemná atmosféra. Celkově nedocházelo k významnému odbočování od tématu. Případné odchytky byly vhodnými otázkami přesměřovány zpět k původnímu problému.

4.5 Výpovědi informantů

Paní Miloslava

Moje matka měla dvouleté učiliště mechanizátor, celý život pracovala jako dělnice nebo jako pomocnice či jako uklízečka, pokojská. Otec má střední ekonomickou školu, pracoval vždycky jako úředník na městském úřadě v Luhačovicích. Rodiče kladli velký důraz na mé vzdělání, obzvláště matka, protože celý život pracovala fyzicky, takže mně, dalo by se říct, nutila nebo motivovala, abych se učila. Chtěla, abych se měla lépe než ona.

Automaticky se předpokládalo že půjdu na střední školu, protože mé výsledky byly dobré, hodně dobré, takže to bylo úplně automatické, až moc, myslím. Otec si určitě přál, abych šla na ekonomickou školu, a matka chtěla nějaký umělecký směr, ale na umělecko-průmyslovou školu jsem neměla, aspoň si myslím, že ne, takže nakonec z toho vyšla střední pedagogická škola, kde jsem ovšem vydržela jen dva měsíce, spíše kvůli internátu než škole samotné. Nakonec jsem se přes protekci dopracovala na ekonomickou školu, otcův to sen. Tam byl další jeho sen, abych měla státnice ze psaní strojem, nevím proč. On ji neměl, takže i to jsem mu splnila a udělala jsem státnici psaní strojem. Na střední škole už to bylo horší, já jsem se neuměla učit, protože na základní škole jsem to nepotřebovala, tam to šlo samo. Na střední škole jsem zjistila, že to je problém, že se učit neumím, ale učila jsem se. Procházela jsem s trojkami a jestli jsem měla za celé čtyři roky tak dvě čtverky. V naší rodině není nikdo vysokoškolsky vzdělaný, dokonce když jsem já dokončila SŠ, tak jsem byla vlastně téměř jediná.

Na základní škole se mnou nebyl žádný problém, k motivaci stačila pochvala. Je pravda, že jsem byla celkem psychicky nevyrovnané dítě, pokud jsem dostala trojku, jsem se sama hroutila, tudíž nebylo potřeba žádných trestů. Rozhodně mě netrestali. Na střední škole už ano, tam už ta motivace musela být jiná, protože tam jsem na to kašlala, takže třeba zákazy něčeho, nějakých výtvarných děl, které jsem měla, a ta motivace byla bohužel asi jenom taková. Motivace dobrým slovem, vyloženě tím na mě apelovali, aby ses měla lépe než já. Má to větší vážnost mít vysokou školu, to bylo pro ně takové hlavní.

Otec mě vyloženě nikdy moc nechválil, protože já jsem měla hodně mimoškolních aktivit, hodně lidí mě znalo, přednášela jsem, na což byla především patřičně hrdá matka a dovedla to říct, otec nikdy nezdůraznil, ty jsi byla dobrá, šlo ti to. Toto bohužel u něho nebylo a chybělo mi to. Musím ovšem dodat, že jsem byla tzv. hájená, když se např. cokoliv doma dělalo, tak já jsem se nemusela až tak účastnit, protože jsem se učila. Matka opravdu podporovala studium, abych něco dokázala. Nějaké odměňování nebylo pro mě, já jsem ani netoužila po tom, aby mi za to něco kupovali, mně fakt stačilo, že mne uznali. Aby matka řekla, jsi dobrá, jsi chytrá. Dárky za známky mne strašně pohoršovaly, třeba jsme si stouply před babičkou všechny 4 vnučky a dostávaly jsme peníze podle známek. Mně to připadalo úplně nechutné. Toto moji rodiče nikdy nedělali, řekli mi, že hmotně mě nebudou odměňovat. Odměna byla třeba, že pojedeme na výlet.

Ve 14 letech jsem opravdu nevěděla, co chci dělat a rodiče mně opravdu hodně dávali návrhy, směřovali mě, až bohužel, jsem se nasměřovala asi špatně nebo spíše jsem si tehdy myslela, že špatně, tak jsem přešla na jinou školu, ale nicméně střední školu, ale dokončila jsem ji úspěšně maturitou a následně jsem se pokoušela o přijímací zkoušky na vysokou školu.

U matky se jakási informovanost o školách odvíjela od toho, abych nemusela pracovat fyzicky, pro ni bylo naprostý úspěch sedět v teplé v kanceláři. Směřovala mě k tomu, že budu pracovat s dětmi, že to je pěkná práce, proto střední pedagogická škola. Otec zase prosazoval úředničtinu, protože věděl, o čem ta práce je. Máš jakýsi kredit a post ve městě a opět jsi v teple a suchu. Co si budeme namlouvat. Toto byly jejich informace, ne odborné, ale takové jejich lidské. Myslím také, že matka dokázala do té profese celkem nahlédnout, už jenom proto, že pracovala v jeslích a věděla dost o dětech. Nehledě na to, že k tomu dnes, i když oklikou, sama směřuji. Ano, myslím, že matka to v té době dokázala odhadnout, ale já jsem tu školu nezvládla. Otec, myslím, že už méně, ale vlastně taky ne, mně ta ekonomika též bavila. Já, když jsem dělala tuto práci, mě to bavilo s těmi čísly. Neminuli se úplně.

Dělali pro mě, že jsme se společně učili, i když se mnou nebylo třeba se tolik učit. Na prvním stupni vůbec ne, tam to bylo bez problémů. Na druhém stupni

otec byl schopen mi vysvětlit věci, jako byla matematika, fyzika, dokonce i na střední škole. Velký důraz kladli i na to, abych byla dobře připravena ohledně pomůcek. V té době například bylo důležité nosit sběr. Chtěli, abych byla ve škole v dobrém světle, a tím pádem měla lepší možnosti na lepší školu. Dále probíhala kontrola úkolů, kontrola aktovky.

V první třídě pomoc probíhala, to ano, čtení, psaní. Pak ovšem, nechci si hrát na Einsteina, mně to šlo opravdu natolik samo, že nebylo potřeba velkého dohledu. Prostě vyloženě se podívat, jestli mám splněné úkoly. Nemluvě o tom, že v té době fungovaly družiny, kde se úkoly psaly, takže mě už matka vyzvedla s tím, že úkol jsem měla již hotový. A opravdu o nějaké velké přípravě se u mě nedalo mluvit. Já jsem se nemusela učit, maximálně nějakou básničku a jinak to opravdu šlo samo. Samozřejmě podepsané úkoly, většinou jsem ani nic nepřepisovala, ani se moc nemizikovalo. Já jsem byla na prvním stupni bezproblémová. Na druhém stupni už jsem někdy potřebovala pomoc, ale otec byl schopen v matematice i fyzice poradit. Tam už matka tolik nefigurovala, protože nebyla schopna mně pomoci, ale otec ano.

Na základní škole jsem žádné pětky nenosila, ale u nás byl neúspěch i trojka. Například v první třídě jsem dostala trojku, a to řešila celá naše ulice. Slovně, rodiče to prožívali, jak to, že já jsem mohla dostat trojku. U nás to bylo spíše slovní. V životě mě neuhodili za známku, to nikdy nebylo. Matka to spíš brala jako, prosím tě, polepši se, oprav si to, bylo by to dobré, vždyť ty jsi chytrá, jako pozitivní motivace a otec se spíš někdy rozčílil, že jsem hloupá. Dnes už ale vím, že to nemyslel zle, ale šel na to špatně, nebylo to vhodné, ale matka ta to uměla tou pochvalou.

Na základní škole byla spolupráce rodičů se školou naprosto výborná, žijeme na malém městě, všichni se známe a rodiče byli opravdu poctiví a chodili na všechny schůzky. Dokonce do určité třídy otec chodil velmi rád, byla jsem chválena. Na to on byl hrdý. Samozřejmě i matka tam chodila ráda, já jsem neměla problémy. Cokoliv bylo potřeba, tehdy existovali akce Z, všeho tohoto se rodiče zúčastňovali, protože mně chtěli v uvozovkách jakoby připravit tu cestičku ke střední škole, protože bylo potřeba mít dobrý původ a vztah ke škole, spolupracovat, to

všechno plnili rodiče v té největší možné míře. Na SŠ též pravidelně navštěvovali třídní schůzky, chtěli zvýšit mou prestiž, např. tím, že mě lépe oblékali než sestru, koupili mi i dražší věci, abych nevypadala jako sociální případ.

Rodiče už od určitého věku věděli, že určité věci se neříkají, ale dokázali se vyjádřit i ostřeji, ale spíš v tom smyslu, že jsme na malém městě, všichni se tady známe a znali třeba toho kterého pana učitele i trošku jinak. Musím říct, že se mně i mé sestře stalo, že učitelé si na mě zasedli díky otci, protože seděl na městě. To už se někdy neovládli a řekli něco, ale nám bylo samozřejmě řečeno, že soudružka učitelka má vždycky pravdu, prostě budeš ji poslouchat a respektovat. Toto bylo v největší míře. U nás byl zákon, že učitel má vždycky pravdu. Budeš poslouchat, nikdy nikoho neshazovali a neříkali, že toto je nesmyslný úkol. Matka si moc přála, abych šla na VŠ, říkala, že známky nejsou rozhodující, že na VŠ každý studuje sám za sebe.

Upřímně řečeno už po 23 letech dobře nevím, zda udělali mí rodiče nějakou chybu, už se v tom snažím nevrtnat. Například výběr SŠ. Jako křivdu to neberu, to nebyla jejich vina. Já jsem spíš nezvládla ne tu školu, ale to odloučení a to zřejmě podcenili, že nezvládnou ten internát. Chybu vidím v tom, že dva měsíce čekali, jestli to nějak zvládnou sama a že mě to přejde, že si zvyknu. Tenkrát jsem strašně psychicky sešla. I když chápu, že tehdy nebylo jednoduché přejít na jinou školu. Ale možná zase naopak byla chyba, že nepočkali ještě měsíc, třeba by mě to přešlo. Nevím. To už teď nedokážu posoudit. Škola mně vyhovovala, mně se tam strašně líbilo a bavily mě ty předměty, takže toto si myslím, že udělali dobře, i ty pochvaly ano, i když otec mě mohl mnohem víc chválit. V tomto vidím chybu, nechválil mě. Asi ho jeho rodiče taky nechválili, tak to taky nedělal. Ale vždycky jsem měla potíže s adaptací na nové prostředí, byla jsem hodně závislá na rodičích. Nikdy jsem rodiče neopustila na takovou dobu, že by si mohli všimnout, že s tím budu mít problémy na internátu. Ovšem musím podotknout, že jsem pochopitelně věděla, že budu na internátě a na tu školu jsem se těšila. Pak jsem na ně vyvíjela velký nátlak, aby mě vzali ze školy pryč, denně jsem matce psala dlouhosáhlé dopisy. Stálo mě to, že jsem na čas ztratila důvěru k rodičům. To bylo hodně těžké, myslela jsem si, že mne nechápu, že mi nevěří. Pak mě stálo velké úsilí udržet se na ekonomické škole, jelikož jsem musela hodně učiva dohánět, ale tehdy

jsem jim chtěla dokázat, že to zvládnou, což se mi podařilo. Přestože to byl ústupek, ekonomickou školu jsem dělat nechtěla. Jsem přesvědčena, že kdybych setrvala na pedagogické škole, byla bych určitě šťastnější. Pedagogická škola byla taky náročná, ale myslím si, že bych to zkusila i na vysoké škole. Kromě internátu byl problém ještě například v hudební výchově, která mě vůbec nešla.

Nedovedu to přesně pojmenovat, asi jsme byli střední vrstva a teď nevím, jestli vyšší nebo nižší, nikdy jsme nevlastnili auto, na dovolenou jsme vždycky jezdili jen po ČR. Částečně kvůli tomu, že otec nesměl vycestovat kvůli vojákům, částečně také kvůli penězům, domek jsme zdědili, ovšem rekonstruovali jsme ho. Nikdy jsem neměla pocit, že jsem někde úplně dole, ale samozřejmě džíny jsem nikdy neměla, tím jsem trpěla. Kalhoty jsem měla jedny a až spadly tak jsem dostala další a šunku jsme taky nejedli. Já myslím, že to byla taková střední vrstva a možná i středně nižší. Ve škole mě to občas vadilo. Vím, co je to mindrák. První džíny jsem měla v osmé třídě, a to ze zdejšího obchodního domu. Ano, tímto jsem strašně trpěla, ale já jsem to zase uměla vyvážit tím, že jsem byla docela chytrá ve třídě a taková asi užvaněná, i s kluky jsem to uměla a tím jsem si to asi nějak kompenzovala, protože jinak bych se zhroutila, protože tam byli spolužáci, co chodili v džínách. Myslím si, že status naší rodiny byl střední, díky tomu, že otec měl jisté postavení, a tím se vyvažoval případný ekonomický nedostatek. V našem městě byl otec persona, svého času i šéf živnostenského úřadu. I to mi dělalo dobře a vyvažovalo např. drahé oblečení. V tehdejší době nebyly možnosti nákupů, rodiče by mi i ty drahé věci koupili, ale nevěděli, kde. Nestáli jsme si nijak špatně, protože i babička byla zdravotní sestra a všichni ji znali. A vše toto mně dělalo, přiznám se, dobře.

Co se týká kupříkladu kulturního vyžití, to se nám moji rodiče naprosto plně věnovali, musím říct. Když jsme jeli na dovolenou, vždy to byla dovolená poznávací. Já jsem díky nim poznala mnoho hradů a zámků, jeskyní, kam jsme vešli, tam jsme navštívili kostel i výstavy. Moji rodiče nebyli zase tak moc vzdělání ohledně kultury, ale mě stačilo i to, jakou hudbu poslouchali, nemusela být vážná, ale mě to bavilo, Beatles a Abba. Stýkali se s lidmi, kteří měli přehled, kteří mě i do toho trochu vtáhli, třeba do obrazů, což mě bavilo. Snažili se, v tomto směru, ano. Nemluvě o knížkách. To my jsme byli knihomolové, neustále jsme všichni ně-

co četli a luštili křížovky, což je taky jejich zásluha, že hodně čtu, jsem sečtělá. Tím, že jsme neměli hmotné statky, jsme si vynahrazovali tímto, věnovali jsme se všichni sobě. Dokázali s námi hrát hodiny hry, slovní fotbal, město jméno zvíře věc, pexeso. To jsme měli takovou náhražku, že jsme nemohli někam jít. Prostě jsme byli spolu a věnovali se sobě. Procházky byly u nás samozřejmostí.

Mám kamarádku, která mě motivovala ke studiu vysoké školy, známí mě motivovali, kteří studovali. Byl to obor, který mě asi baví, z větší části mě bavil už na střeni škole. Do dobrovolných předmětů jsem si zařadila psychologii, což bylo na ekonomické škole úplně zbytečné, už tam jsem to zkoušela, líbilo se mi to. Motivovalo mě k tomu i spousta jiných věcí, jež se udály v mém životě, když jsem se starala o umírající, vžít se do těch jejich pocitů, vědět jak a proč. A posléze syn, který je problematický, a to mě úplně motivovalo, jako vědět proč to dělá, proč to tak je, kde jsem já udělala chybu. Dělal jsem to i z důvodu, že si to přála i moje matka, která umřela, tak jsem jí chtěla něco dokázat. Rozhodujícím vlivem asi ale bylo, abych měla i nějakou společenskou vážnost. Dokázat si sama sobě, že něco zvládnou, že něco umím. Studium mě bavilo. Je to takový adrenalinový sport. Pro mě to byl částečně i únik z domova, od partnera, dostat se mezi normální lidi, změna prostředí. Záměrem studia bylo zcela změnit profesi a životní směr.

Na základní škole jsem získala sebevědomí, že jsem chytrá, z čehož jsem rychle vystrízlivěla na střední škole. Ale myslím si, že kdybych se na základní škole neučila dobře, nikdy bych nenašla odvahu se přihlásit na školu vysokou. Žádný z pedagogů mě neovlivnil. Když jsem podala přihlášku na vysokou školu, učitelé ze střední školy se k tomu stavěli skepticky. Ale musím zmínit Tonyho Hálu, mého vedoucího z turistického kroužku, fantasticky to uměl s dětmi. Dále to byl i můj dědeček, který byl velice sečtělý, chytrý a mluvil plynule německy, mně se to moc líbilo, takže na základě toho jsem se učila německy. Začala jsem číst takové knížky, které děti obvykle nečtou. Mé záliby mě taktéž trochu navedly ke studiu VŠ, i když pouze okrajově. Na základní škole jsem dělala dokonce vedoucí Jiskřiček, práce s dětmi mě prostě bavila už odmala. Motivací k dobrým výsledkům na základní škole byly ale asi též mé spolužačky, které se výborně učily, a já chtěla být lepší než ony.

Paní Veronika

Mamka má základní vzdělání, otec je vyučen v oboru zedník. Mamka pracovala léta jako zaškolená servírka, potom jako uklízečka. Otec byl zedník a později pracoval jako dělník v zahradnictví.

Já si nevzpomínám, že bychom se o hodnotě vzdělání nějak zvlášť bavili, oni byli rádi, když jsme se dobře učily, byly jsme tři sestry, se starší sestrou měli špatné zkušenosti, protože byla lajdák, vůbec jí to ve škole nešlo. Naopak mně šlo učení samo, takže už od první třídy mě učení bavilo, líbilo se mi, když jsem měla hezké známky. Rodiče mě k učení příliš nemotivovali, já jsem se motivovala sama. Rodiče mě za to pochválili, to ano, hlavně mamka, ráda se chlubila mými úspěchy před známými. Byla ráda, že mně to ve škole jde. Moje matka měla sama problémy s učením a tak byla ráda, že to jde alespoň mně. Otec se k tomu nevyjadřoval. Rodiče si ovšem vysokoškolských lidí vážili, i když jsme se s žádnými nesetkávali, a též mě k tomu vedli.

Přišlo mi, že rodiče vzdělání příliš neřeší. Mamka říkala, uč se, ať se máš lépe než já a nemusíš pracovat fyzicky. V naší rodině nikdo vysokoškolské vzdělání nemá. Babička ze strany matky byla chytrá žena, chtěla být učitelkou, ale z finančních důvodů musela být švadlenou. Matka mně vždy říkala, po kom asi jsem, načež pak dodala, že jediné po naší babičce. Odměny za dobré známky jsem nedostávala žádné.

Musím si postěžovat na jednu věc. V posledním ročníku základní školy jsme měli možnost dávat si přihlášku na dvě školy. Nevěděla jsem, kam se mám přihlásit, nikdo mi neporadil. Bylo mně řečeno, ať jdu tam, kde se mi to bude líbit. Už podle mých výsledků na základní škole jim bylo jasné, že půjdu na stření školy, že to nebude žádné učiliště, ale vůbec mi neradili. Žádné informace o školách jsem od nich neměla. Měla jsem příručku ze školy, využila jsem i služeb výchovné poradkyně, která mi ovšem také moc nepomohla. Orientovala jsem se spíše sama. A pak, kam šla kamarádka, tam jsem se přihlásila i já. Bylo to na obchodní akademii, ale tam jsem se nedostala, protože v té době to byl trend. Hlásilo se tam mnoho žáků. Matka z toho byla nešťastná, že se mi to nepovedlo, kam půjdu dále, ale veškerá tíha dalšího rozhodování zbyla opět na mně. Takže jsem dala druhou

možnost, a to gymnázium, kam jsem v podstatě ani nechtěla jít. Přijímací zkoušky jsem udělala. Je mi docela líto, že mi rodiče s výběrem střední školy více nepomohli. Mladý člověk ve 14 letech neví, co by chtěl, kam by měl jít studovat. Já jsem jen věděla, že nechci být zedník ani servírka. Rodiče informace o středních školách neměli žádné, ale ani po nich nepátrali. Samozřejmě bych byla radši, kdyby mně někdo s výběrem střední školy pomohl.

Na prvním stupni základní školy mně s učením pomáhala hlavně matka. Četly jsme spolu a učily se psát písmenka. Od druhé třídy mně šlo učení, dá se říct, úplně samo. Připravila jsem se do školy sama a matka někdy i otec, ten ovšem málokdy, mi úkoly zkontrolovali, podepsali. Takže fungovali spíše už jen jako kontroloři. Pomůcky jsem měla vždy připravené, na tom záleželo mně samotné. Nesnášela jsem nepřípravenost. Vždy jsem řekla doma, co je potřeba koupit do školy, a matka mi to obstarala.

Měla jsem spíše úspěchy než neúspěchy, musím se pochlubit. Matka byla ráda, byla na mě pyšná. Otec taky, i když ten to nijak nekomentoval. Sice mě pochválil, ale pak už se mé dobré výsledky staly samozřejmostí. Pokud jsem ovšem, což bylo sice výjimečné, přinesla špatnou známku, tak si z toho spíše dělali legraci. Věděli, že já si to opravím, že mě to samotnou mrzí. Na druhém stupni základní školy musím vyzvednout reakce matky, například v páté třídě při rozdělování žáků do většího počtu tříd, se mně v nové třídě nelíbilo, neměla jsem zde žádné kamarády, matka běžela vzniklou situaci řešit s ředitelkou školy. Dále si vzpomínám, že jsem nespravedlivě dostala pětku z matematiky, doma jsem brečela, protože jsem nesnášela nespravedlnost, a matka opět řešila situaci s ředitelkou. V tomto se mě matka vždy zastala. Na střední škole jsem byla, dá se říci, úplně samostatná. Na gymnáziu jsem byla spokojená, také kvůli tomu, že jsem studovala humanitní větev gymnázia, kde se kladl důraz na jazyky, které mě bavily. Nevím, zda bych byla spokojenější na jiné škole. S odstupem času jsem se svým výběrem školy spokojená.

O škole se přede mnou rodiče vyjadřovali vždy v dobrém, zdůrazňovali, že paní učitelka se musí poslouchat. Otec viděl ve školní docházce povinnost, nebo mi to tak aspoň připadalo. Moc se k tomu nevyjadřoval. Školních schůzek se zú-

častňovala hlavně matka, otec byl na rodičovské schůzce na základní škole možná jednou, a to z důvodu matčiny nemoci. Na gymnáziu byli v prvním ročníku spolu jednou na rodičovské schůzce, já jsem měla prospěch dobrý. V prvním ročníku jsem měla vyznamenání, ale pak už to bylo horší vzhledem k pubertě. Rodiče mně asi natolik věřili, že dalších schůzek už se nezúčastnili. Čerpali z informací, které jsem jim dávala já. Někdy jsem měla pocit, že to je pro ně dojet tam daleko. Nevadilo mi to. Středoškolské studium jsem si de facto režírovala sama. Rodiče se k tomu vyjadřovali asi tak, že když jsem si tuto školu vybrala, tak se mám učit. Ve čtvrtém ročníku se můj prospěch opět zlepšil, jelikož jsem se spřátelila s ambiciózní kamarádkou, která mě svými dobrými výsledky motivovala. Rodiče školu neshazovali, protože jsem ji neshazovala já.

Chybu snad vidím jenom v tom, že mi při volbě střední školy nedokázali pomoci se rozhodnout, že jsem na to byla sama. Ovšem nevidím v tom chybu nějak záměrnou, rodiče prostě nevěděli, jak mi mají poradit. Ovšem asi se mohli více snažit. No ale to už je dávno.

Byli jsme dělnická rodina, ale hlady jsme netrpěli. Na druhou stranu jsme si na vysoké noze nežili. Peněz nebylo nikdy dost. Byli jsme spíše nižší střední vrstva. Pokud jsme něco potřebovali do školy, matka počítala peníze, protože jsme jich neměli nazbyt. Ukázalo se to při přestupu ze ZŠ na SŠ, nemohla jsem jít nikam na internát, protože rodiče by to finančně nezvládli, takže jsem si musela vybrat školu v blízkém okolí. I tak byla pro mé rodiče má docházka na SŠ finančně náročná. Na základní škole jsem nějaký nedostatek nepocítovala, spíše až na střední, kdy jsem na tom byla finančně hůř než vrstevníci nebo mi to tak aspoň připadalo. Když jsem chtěla jít po SŠ na VŠ, tak mi rodiče sdělili, že by to finančně nezvládali, což mně bylo jasné, a tak jsem to po nich ani nechtěla. VŠ jsem si dodělávala až při zaměstnání, kdy už jsem byla soběstačná. Myslím si, že kdybychom měli dostatek finančních prostředků, šla bych na VŠ hned po gymnáziu.

Kulturní vyžití naší rodiny bylo slabé, hodně se sledovala televize. Na ZŠ nás otec občas vzal do kina, ale na žádné výlety, natož zahraniční dovolenou, jsme nejezdili. Na prázdniny jsme jezdili k příbuzenstvu na Slovensko nebo k tetě do Prahy. Já jsem se později přihlásila do skautu a dvakrát jsem se zúčastnila letního

táboru, v tom mě rodiče podporovali. Matka nás v létě brávala na koupaliště a toto kulturní vyžití nám naprosto vyhovovalo. Otec rád četl, ale nevedl nás k tomu. Do městské knihovny jsem se přihlásila z vlastní iniciativy asi ve třetí třídě. Vzpomínám si, že ostatním dětem rodiče objednávali knihy, hodně jsem jim záviděla, a to byl hlavní důvod, proč jsem se přihlásila do knihovny a začala hodně číst. Čtení mě moc bavilo. Jsem tomu dnes ráda, nikdy jsem neměla problémy s gramatikou. Moc kulturní rodina jsme nebyli, např. divadlo jsme nenavštěvovali vůbec.

Především mě motivovalo okolí. Většina mých spolužáků se hlásila na vysokou školu, což jsem jim záviděla a přihlásila jsem se, až jsem začala pracovat. Takovou zvláštní motivací byla i má spolužačka, která u maturity propadla, ale koncem září už nastoupila na vysokou školu. Přišlo mě to jako velká nespravedlivost, tak jsem tam chtěla být taky. Dalším motivátorem byla moje kamarádka, která studovala též při zaměstnání a studium úspěšně dokončila. Rodiče mě pro studium vysoké školy nepobízeli ani nemotivovali. První vysokou školu jsem ukončila už po roce a půl kvůli matematice. Pak jsem chvíli váhala, jestli se ještě mám někde přihlásit, ale chtěla jsem si dokázat, že na to mám. Dala jsem si přihlášku na jiný obor, kde nebyla matematika, na první pokus mě nepřijali, ale další rok už se mi to podařilo.

Hlavní motivátorka byla moje úspěšná kamarádka. Ale také jakási moje ctižádost, dokázat si, že to dokážu. Z pedagogů střední školy mě neovlivnil nikdo, ale vzpomínám si na paní učitelku ze třetí třídy základní školy, chtěla jsem být jako ona.

Studium vysoké školy mě bavilo, některé předměty víc, některé méně. Ale to si myslím, že je ve všech oborech. Též se mi líbila změna pracovního prostředí za školní. Vyhovovalo mě, že se tam neučila matematika.

Zatím zůstávám ve svém původním oboru. Změnu plánuji až po mateřské dovolené. Pak by mi mělo vysokoškolské vzdělání pomoci najít lepší pracovní místo.

Na to, že jsem šla studovat, měly dobré výsledky na základní škole určitě jistý vliv, pak spíše už na gymnáziu, ale až tak ve čtvrtém ročníku, kdy se rozhodo-

valo. Kdybych měla špatné známky, asi bych neuvažovala o studiu vysoké školy. Aspoň ne hned, pak by mohlo zase po čase ve mně uzrát to rozhodnutí, přihlásit se.

Nikdo z pedagogů střední školy mě neovlivnil, ale jak už jsem řekla, si vzpomínám na paní učitelku ze třetí třídy základní školy, když jsem chtěla být jako ona. Byla mým vzorem, chtěla jsem být taky paní učitelka. Líbilo se mi, že byla spravedlivá.

Z mých zálib mě ke studiu motivovalo pouze čtení. Nechtěla jsem pracovat fyzicky. Do kroužků jsem sice chodila, např. do výtvarné výchovy, ale to mne nějak nebavilo. Navštěvovala jsem skaut, to se mě líbilo, ale nemůžu říci, že by mě to směřovalo ke studiu vysoké školy.

Paní Markéta

Maminka je vyučená zahradnice, otec je vyučený kuchař-číšník, oba tedy se středním vzděláním. Otec pracoval nejdříve jako číšník a kuchař, v průběhu doby jako řidič, kotelník. Pak začal soukromě podnikat společně s matkou. Matka pracovala nejdříve v jeslích jako pomocnice v kuchyni, pak v prádelně. Podnikali v ubytování, v němž podnikají dodnes. Dále podnikali v prodeji ovoce a zeleniny. V podnikání se jim dařilo, i když musím přiznat, věnovali tomu hodně času. Prakticky celé jaro, léto i podzim prodávali ve stánku ovoce a zeleninu. Museli si vydělat tzv. i na zimu. Ještě si vlastně vzpomínám, že v zimních měsících, kdy měli stánek zavřený, otec oplétal demižóny, což je ve zdejším kraji žádaný artikl. Dokonce otec vymyslel jedinečný způsob oplétání skleněného hrdla demižónu tak, aby vznikla ručka. Tento způsob si dokonce nechal patentovat. Opravdu byl velmi manuálně zručný. V naší rodině měl vysokoškolské vzdělání dědeček z otcovy strany, byl lékař. Z matčiny strany neznám nikoho s vysokoškolským titulem. Až mně se to podařilo.

Rodiče mne a bratra do ničeho nenutili a neříkali, že bych měla mít nějaké úspěchy, vysokou školu. Ani bratrovi, který je vyučený prodavač nic nevyčítali. Nechávali to spíše na nás. Ani mi neříkali, abych studovala kvůli tomu, že se budu mít lépe než oni. Rodiče nás k učení nemotivovali.

S výběrem střední školy mně rodiče určitě pomáhali, protože jsem nevěděla, kam mám jít. Takže to bylo spíše takové všeobecné rozhodnutí, že půjdu na gymnázium. Myslím si, že v tu dobu, když jsem šla já na střední školu, ještě se ty informace tak nezjišťovali, jako v dnešní době. Dnes na to rodiče dbají více. Mají více informací. Možná bych se tehdy rozhodla jinak, kdybych měla více informací o jiných školách, ale tehdy se to tak neřešilo. Vzaly se školy v okolí. O internátě jsme se doma nikdy nebavili, já jsem ani na žádný nechtěla. Sice jsem věděla, že by to rodiče ekonomicky zvládli, ale nechtěla jsem je zatěžovat, protože by to bylo pro ně určitě těžké.

Rodiče mi s přípravou do školy nepomáhali, protože jsem pomoc nepotřebovala. Byla jsem vždycky taková ta vzorná šolačka, která musela mít vždycky vše v pořádku. Nesnášela jsem být nepřipravená. To bych nesnesla. Nevím, kde se to ve mně bralo. Takže jsem se sama učila, sama psala úkoly. A v těch vyšších třídách už na to rodiče prakticky ani nestačili. Ovšem v první třídě, asi jako všude, pomoc fungovala. Čtení, psaní, samozřejmě. Do páté třídy, vlastně ještě za totalitního režimu, mi matka pomáhala s přípravou, dávala mi obrázky, které jsme museli mít nalepeny v sešitech, to ano. Dohlížela na napsané úkoly, v první třídě jsme společně psaly. Nechyběl podpis u každého domácího úkolu.

Rodiče byli vždycky rádi, že se mi ve škole daří. Spíše otec to asi dával více najevo, že má ze mě radost, že mi to jde. Ze svých případných neúspěchů jsem byla více nešťastná já, než mí rodiče. Vždy jsem si to brala víc osobně já, rodiče byli spíše ti, kteří mě uklidňovali. Říkali, že o nic nejde, že si vše opravím, jsem přece moc šikovná. Chválili mne. Zákazy ani tresty u nás nefungovaly a vlastně ani jich nebylo potřeba. Reakce a pochvaly mých rodičů mně ve studiu podporovaly a dá se říci i svým způsobem podněcovaly. Jak už jsem řekla, více to dával najevo otec než matka, ale ta byla též samozřejmě ráda. Později byl otec rád, že má dceru vysokoškolačku. Veškeré promoce si fotil a natáčel, a dokonce i plakal radostí, že jsem udělala vysokou školu. Bylo to dojemné a jsem tomu ráda, že má ze mne radost.

Na základní škole se rodiče účastnili třídních schůzek povinně, to se muselo. Ovšem vzhledem k tomu, že jsem byla bezproblémová žákyně, tam chodili rádi.

Oba. Na střední škole byli asi jenom v prvním a druhém ročníku, pak už ale nechodili. Ani nebylo potřeba. Ale hlavní důvod byl ten, že ve druhém ročníku gymnázia jsem na školním výletu měla problémy s třídní učitelkou. Řekla jsem to rodičům, cítila jsem se ukřivděná, protože pravda byla na mojí straně. Rodiče už z předešlých vyprávění věděli, že mám já, nejen já, problémy s třídní učitelkou. Ovšem oni věřili mně a z toho důvodu přestali na třídní schůzky nadále chodit. Jsem tomu i ráda, že stáli při mně. To by někteří rodiče neudělali. Viděli, že nemám žádné problémy se známky, školním prospěchem, tudíž se dalších třídních schůzek více neúčastnili.

Toto (autoritu školy) jsme doma nijak zvlášť neřešili. Pokud jsem se já nezmiňovala o škole, tak jsme se o škole nebavili. Rodiče věděli, že mi to ve škole jde, takže se mě nijak zvlášť nikdy nevyptávali.

Myslím si, že mi rodiče žádnou chybu, co se týká mého vzdělávání neudělali. Ku příkladu s výběrem střední školy to bylo takové, že člověk ještě nevěděl, byl mladý a nezkušený, chyběl mu ten všeobecný rozhled. Tady rodiče ještě trochu figurovali v mém rozhodování. Ale když jsem šla na vysokou školu, tak jsem si šla už za svým cílem, co jsem sama chtěla.

Nemyslím si, že by mi rodiče něco nějak opomněli, či zanedbali. Nic jim nemám za zlé. Nevím o žádné chybě, o něčem co by měli udělat jinak. Myslím si, že i kdybych chtěla jít například po základní škole na internát, někam daleko, že by mi nebránili, ale naopak mne podpořili. A to za každou cenu, i v případě, že by si na čas museli tzv. utáhnout opasek.

Byli jsme taková ta střední nebo spíše nižší vrstva. Vždy to bylo tak, že jsem si nestěžovala. Někdy mně bylo sice líto, že nějaké kamarádky mají víc než já, že chodí např. lépe oblékány, ale nikdy jsem nebyla taková, že bych chtěla po rodičích, aby mi kupovali drahé věci. Dostávala jsem i nějaké malé kapesné, teď už si nevzpomenu, kolik to mohlo být, ale oba s bratrem jsme měli pokladničku, kde jsme si šetřili. A pokud jsem i později, už v pubertě chtěla někam vyrazit, řekla jsem si o peníze, a vždy jsem něco dostala. Myslím si, že když moji rodiče začali podnikat a po prvních nesnázích se jim začalo dařit, tak už jsme na tom byli lépe. Dokonce mi v třetím ročníku střední školy zaplatili v létě týdenní dovolenou ve

Švýcarsku, kterou jsme měli možnost si ve škole koupit se slevou. Já jsem si pak později, když už jsem mohla, přivydělávala o prázdninách u nich v obchodě brigádou. Chtěla jsem jim být jednak užitečná a pomoci jim, ale také si vlastnoručně vydělat peníze.

Co si tak pamatuji, na výlety nás naši nebrávali, akorát o prázdninách jsme měli rodinnou dovolenou. Hodně jsme navštěvovali příbuzné po celé republice. V zimě jsme chodili na běžky. Do kina jsme moc nechodili, do divadla vůbec. Jako rodina jsme kulturně moc nežili, to musím přiznat. Ale nepřipadá mi, že bych tím nějak trpěla. Vždycky jsem si našla nějakou zábavu. Třeba ke čtení mě vést ani nemuseli, jsem odmala zarytý čtenář. Nějak to ve mně prostě je. Chodila jsem do knihovny, a to sama od sebe. Sama jsem se přihlásila. Též můj bratr rád četl, ale rodiče jsem u knih neviděla, takže se nedá říci, že bych to od nich odkoukala.

Já jsem studovala vysokou školu, protože jsem chtěla mít titul. Jenom proto. Řekla jsem si, že ho jednou mít budu, a za tím jsem si šla. Chtěla jsem to dokázat. Sama pro sebe. Ne, že bych to dělala kvůli rodičům nebo kvůli někomu jinému. Původně jsem chtěla studovat práva, ale kvůli obtížnosti jsem se přihlásila na ekonomii, protože mně šla matematika. Rodiče mně během studia pomáhali pouze finančně. Výběr školy byl zcela na mě. Rodiče neměli žádné informace, např. o těžkosti přijímacích zkoušek.

Své vysokoškolské vzdělání ve své nynější profesi uplatňuji. A jsem tomu ráda, přijde mi, že jsem nestudovala zbytečně. V profesi jsem spokojená a myslím, že na svou pozici jsem se dostala i díky tomu, že mám vysokoškolský titul. U firmy, kde jsem zaměstnána, se hodně hledí na to, zda člověk má nebo nemá titul. Upřednostňováni jsou samozřejmě ti, jež ho vlastní. A když se tak zamyslím, je jedno, jestli jde o související obor. Zkrátka, v naší firmě ten, kdo má vysokoškolské vzdělání, vyhrává nad ostatními. A týká se to i platového ohodnocení.

Zpočátku mě studium bavilo, když jsem studovala vyšší odbornou školu, tak to mě bavilo, bakalářské studium mě též bavilo, ale poslední dva roky, když už jsem studovala na inženýra, tak to už mě nebavilo. Už jsem se musela nutit, abych studium dokončila. Ovšem, říkala jsem si, že už jsem od mého cíle jen malý krů-

ček, tudíž jsem vytrvala, a státní zkoušky jsem udělala a diplomovou práci jsem úspěšně obhájila.

Skutečnost, že jsem na základní škole a později na gymnáziu měla dobré studijní výsledky, mě samozřejmě dala podnět ke studiu vysokoškolskému. Kdyby mi to nešlo tam, asi bych se do studia vysoké školy nepouštěla. Člověk asi musí být soudný a vědět, jaké jsou jeho možnosti. I když teď jsem si vlastně vzpomněla na jeden fakt. Na vysoké škole jsem měla celkem mnoho spolužáků, kteří tvrdili, že jim to na základní škole šlo samo, ale na střední škole, kde už se bylo třeba učit, a nestačilo jen to, co člověk pochopil ve vyučování, tak měli i horší výsledky. Ovšem maturitu zvládli a přihlášku si podali a vyšlo jim to. Byli to hlavně chlapci, kteří toto uváděli. Takže to, co jsem prve řekla, až zase tak platit nemusí.

Na prvním místě z hlediska vlivů, proč jsem se na vysokou školu přihlásila, bylo, že jsem chtěla sama. Pak až byl vliv okolí, ve čtvrtém ročníku si všichni spolužáci dávali přihlášky na vysoké školy, tak jsem si ji samozřejmě dala taky.

Na základní škole jsem povinně nepovinně navštěvovala různé kroužky, balet, výtvarnou výchovu, sportovní hry, ale toto mě určitě neovlivnilo při výběru vysoké školy.

Paní Blažena

Matka má ukončenou ZŠ, profesí byla svrškařka, pracovala ve Svitu a momentálně pracuje jako uklízečka. Co se týká otce, tak ten měl ukončené střední vzdělání, je vyučený jako opravář zemědělských strojů. Pracoval jako údržbář v místním tehdy Jednotném zemědělském družstvu.

Rodiče chtěli, abychom se učili, abychom na tom byli lépe než oni, jelikož celý život pracovali manuálně, a nás toho chtěli asi ušetřit. Akorát s tím rozdílem, že finanční otázka naší rodiny zrovna nedovolovala nějaké další studium nás dětí.

Rodiče byli opravdu hodně zaměstnaní a kvůli učení na nás moc netlačili. Myslím si, že to bylo i nedostatkem času. Matka denně strašně brzy vstávala a dojížděla za zaměstnáním. Když jsem povyroستla, to znamená kolem těch 13 let, musela jsem jí hodně pomáhat. Měla jsem tři mladší bratry a musela jsem se o ně starat. Matka za to byla ráda, že jí takto pomáhám. Uměla jsem brzy vařit, dohlí-

žela jsem na bratry, když si psali úkoly do školy. Myslím, že toto ji asi dělalo větší radost, než nějaké moje dobré známky ve škole. I když z toho se také pochopitelně těšila. Pro mne měli autoritu rodiče sami o sobě. Tak nějak jsem podvědomě věděla, že si přejí, abych měla dobré výsledky, jen to nijak zvlášť nezdůrazňovali. Motivace odměnou, ať již finanční či jiná, u nás neexistovala. V naší rodině měli VŠ vzdělání pouze bratřenci.

Výběr střední školy proběhl po vzájemné dohodě, šla jsem na učiliště ve Vlárských strojírnách, které bylo dostupné, jak na sjízdnost, tak i na finanční prostředky rodičů. A mně to vyhovovalo. V té době, v pubertě, jsem začínala mít zcela jiné zájmy než školu. Na druhém stupni základní školy jsem prospěch nijak zvlášť dobrý neměla, spíše horší průměr. Věděla jsem, že do učiliště mne přijmou bez přijímacích zkoušek. To se mi líbilo. Byla jsem líná se na nějaké přijímací zkoušky připravovat, těšila jsem se na prázdniny, až budu jen tak chodit s kamarády na koupaliště. Informací o školách měli rodiče, podle mého názoru dostatečné množství, i když nevím, kde je asi tak sháněli. Možná od příbuzných, sousedů, rodičů mých spolužáků. Ale mně se bohužel učit nechtělo. V rámci možností a zájmu o učení, tak ta volba byla ideální, a jak už jsem se zmínila, pro mne zcela vyhovující.

Rodiče se na přípravě do školy nijak zvlášť nepodíleli, až na první třídu, pokud si dobře vzpomínám, tak zde jistá pomoc pochopitelně probíhala. Hlavně ze strany matky. Později jsem už jen vždy předložila vypracovaný domácí úkol a rodiče ho pouze na určeném místě podepsali. Na základní škole mě to svým způsobem šlo, učit jsem se nemusela vůbec, to, co jsem pochytily ve škole, mi stačilo. To bylo asi tak do sedmé třídy. Pak se to asi trochu zhoršilo. Doma jsem se totiž neučila. Učení z paměti, kterého bylo na druhém stupni více, mi nikdy nešlo, to, co jsem pochopila logicky, jsem věděla. Například matematika mi nedělala nějaké velké problémy, šla mi celkem dobře, na rozdíl od většiny mých spolužáků. Hm, a opravdu jsem se do ní neučila. Když se tak zamyslím, ani nevím, zda by mi matka dokázala na tom druhém stupni třeba s tou matematikou pomoci. Pravděpodobně ne. Bylo by to nad její možnosti. Pokud bych měla jít za ní na pomoc v osmé třídě s nějakou rovnicí, asi bych nepochodila. Jestli by mi pomohl otec, nevím. Asi ano. Na základní škole ano, ale dále pak na střední už asi ne. Pokud jsem něco nechá-

pala, raději jsem se hned zeptala v hodině učitele, nebo jsem poprosila spolužáky třeba po hodině, kteří dané věci rozuměli, aby mi to vysvětlili. Pochvala rodičů se soustředila pouze na jedno slovo, dobré. Nijak to s chválou zvlášť nepřeháněli. Ani otec ani matka. Vždy mi bylo pouze řečeno, uč se. Tím mělo být řečeno vše. A když se například vrátili z rodičovské schůzky, a ve škole na mne byly nějaké ty stížnosti, tak se se mnou nemazlili. Musím přiznat i pohlavky, které několikrát padly.

Otec, bohužel, navštěvoval všechny třídní schůzky. Někdy po třídních schůzkách, když přišel, tak ve mně byla malá dušička. Většinou sice jen řekl, že se mám víc snažit, ale pokud se dozvěděl něco o špatném chování, tak bylo zle. Vzpomínám si i na facku. O jiných aktivitách ve spolupráci se školou nevím.

Vždy mi bylo vštěpováno, že učitel má vždycky pravdu a když ji nemá, tak ji vždycky má. Museli jsme poslouchat. Nesměli jsme být drzí doma na rodiče, natož odmouvat ve škole. Ať již si rodiče o učitelích mysleli, co chtěli, my jsme se před rodiči o nich museli vyjadřovat jen v dobrém. Jednou se mi stalo, že jsem se ve škole připlétla k nějaké rvačce, dostala jsem ránu. Postěžovala jsem si doma otci, ale toho to rozčililo, taky mi jednu přidal, a od té doby jsem věděla, že si nemám stěžovat, žalovat. Myslím si, že je to tvrdší jednání, ale asi jsem se tak naučila později jednat sama za sebe. Když teď vidím, že mnoho rodičů jezdí řešit do školy kdejakou klukovinu, není to podle mne dobře. Děti pak žalují nejen na spolužáky, ale i na učitele, mnohokrát neoprávněně.

Takže v tomto směru jim nic nevyčítám, obecně například proti mírným tělesným trestům nejsem. Když teď nad tím tak přemýšlím, mohli být mí rodiče v přístupu k učení na mne vlastně tvrdší, možná bych dosahovala lepších výsledků, ale stejně by se mnou asi nic neudělali.

Patřili jsme spíše k nižší vrstvě. Samozřejmě jsme ale měli vždy co jíst, byli čistě oblečení. Pocházím z malé vesnice, takže jsme chovali domácí zvířata, počínaje slepicemi, přes krůty, králíky a prasaty konče. Také jsme měli pole a velkou zahradu, kde jsme pěstovali zeleninu, všecko možné. A tímto se asi rodiče snažili jaksi vykompenzovat ne úplný dostatek peněz. Byla to ale samozřejmě spousta práce. Nejen pro rodiče, ale i pro nás děti, protože jsme pochopitelně museli po-

máhat. Na vesnici se snad o nějakém společenském statusu ani nedá hovořit, nepřipadalo mi, že bychom byli někdo více nebo méně než někdo druhý. Tehdy se na to ani tak nehledělo. Otec pracoval v zemědělském družstvu, kde byla ostatně zaměstnána většina obyvatel naší vesnice, se všemi se znal. Připadalo mi, že jsou tak všichni nastejno, ale pochopitelně, když vezmu příklad, tak kdyby byl otec předsedou onoho družstva, tak by to jeho postavení vypadalo vlastně jinak.

Na rodinné dovolené jsme nejezdili. Ale teď si vzpomínám, že jsme byli asi dvakrát s družstvem na Slovensku. Nic excelentního ani výjimečného. Vedli jsme normální život, tak jako spousta ostatních lidí. Na vesnicích nebylo mnoho kulturního vyžití. Pokud jsem nenavštívila kino či divadlo se školou, tak jsme tam jako rodina nejezdili vůbec. Otec byl sice velký čtenář, ale nás děti k tomu nijak nevedl. Já sama jsem byla přihlášená do knihovny, bavila mě beletrie například tzv. mayovky, ty jsem četla s velkou chutí. Ale jak přicházela puberta, tak jsem od toho upustila. Televizi jsme až tak moc nesledovali. Tedy myslím nás, děti. Život na vesnici s sebou nese i to, že děti pořád někde pobíhají, a my jsme nebyli žádnou výjimkou. Otec sledoval hlavně zprávy a pořady o zahradě, matka měla ráda nedělní seriály.

Už když jsem nastoupila na střední odborné učiliště, které mělo být ukončeno výučním listem, kde mi studium šlo kupodivu zcela zlehka, tak jsem přestoupila ve stejné škole na maturitní obor. Chtěla jsem pak už dosáhnout něčeho víc. Maturitu jsem úspěšně dokončila. Můj sen byl vždy jít na vysokou školu. Bohužel ovšem finanční stránka naší rodiny a celá tehdejší doba komunismu k tomu vůbec nepřispívala. Později, když jsem se osamostatnila a našla si muže a provdala jsem se, měla jsem dostatek finančních prostředků a na vysokou školu jsem se skutečně přihlásila. Tedy na kombinované studium. Chtěla jsem to zkusit. Buď to dokážu nebo to nedokážu. Spíš to bylo pro můj vlastní vnitřní pocit. Myslím si, že pokud bych chtěla jít na vysokou školu hned po střední škole, rodiče by mě v tom nebránili, i za cenu toho, že by se sami museli hodně uskomnit. Určitě by mě podporovali. Ale já sama jsem viděla, že na to prostě finančně nemáme. A navíc jsem měla ještě tři mladší sourozence, o které se museli rodiče postarat.

Studium mě bavilo, byl to zajímavý obor. Zpočátku převažovala touha něco dokázat, ale pak se objevily pochopitelně i chvíle, kdy jsem měla chuť se vším přestat. Vysokoškolské vzdělání ve své nynější profesi finanční poradkyně zcela využívám. Také mi přispělo k lepšímu platu a ještě větší samostatnosti. Bakalářské studium jsem dělala na ekonomické škole, což plně souvisí s mým povoláním. Magisterské studium v oboru andragogika, což je vzdělávání dospělých, mi též hodně pomáhá, hlavně psychologie lidského chování. Jsem ráda, že jsem dokázala, že na to mám.

Na základní škole se mi učit nechtělo, kdybych se více učila, mohla jsem mít daleko lepší známky a výsledky. Svým způsobem, ale i toto ovlivnilo přihlášení na vysokou školu. Na učilišti mi to ale šlo, proto jsem přestoupila na maturitní obor. Působení pedagogů jako osobností mě nijak neovlivnilo.

Byli učitelé, kteří na mě tlačili, abych se lépe učila, že na to mám. Ovšem tehdy jsem je neposlouchala. Vzorem byl především můj bratranec, který dokázal hodně věcí. Mezi mé záliby patřil vždycky spíše sport, což vůbec nesouviselo s pozdějším vysokoškolským studiem. Ale byla jsem dobrá v matematice a ta mne i bavila. Šlo mi logicky přemýšlet.

Pan Ladislav

Otec má ukončené střední odborné vzdělání v oboru elektrikář, matka je vyučená prodavačka. Oba dva celý život pracovali a dodnes pracují oboru. Otec se později, když už to bylo po revoluci možné, osamostatnil, založil si vlastní podnik s jedním zaměstnancem, což je on sám, a podniká. V rodině žádné vysokoškolačky nemáme.

Otec vždy kladl větší důraz na význam vzdělání než matka. Aspoň to dával více najevo. Zdůrazňoval nám dětem, že se máme dobře učit. Abychom se měli lépe než oni. K učení mne rodiče motivovali spíše negativně. Když mi to ve škole nešlo, měl jsem špatnou známku, fungovaly zákazy. Například domácí vězení. Jelikož pocházím z malé vesnice, tak mou hlavní prioritou v dětství pochopitelně nebyla škola, ale jít ven s kamarády. Takže zákaz jít ven, byl pro mě celkem dost nepříjemný a raději jsem si později rozmyslel, co si splním a co ne, abych se tomuto zákazu vyhnul. Myslím si, že to tehdy celkem účinkovalo. Pochválit ovšem dovedli

rodiče také. Oba chválili asi stejnou měrou. Ale tak nějak jsem to více bral od toho otce. Nějak mi přišlo, že je samozřejmé, že maminky svoje děti chválí, naopak od otce mi to přišlo takové důležitější. Někdy jsem dostal za dobrou známku i nějaký malý dárek, finanční ne. Spíše za vysvědčení, jednalo se spíše třeba o čokoládu nebo nějakou jinou dobrotu.

Při přechodu ze základní školy na školu střední mi rodiče s výběrem pomáhali. A celkem hodně. Protože mně to bylo jedno, tak výběr školy zůstal na nich. Proč mi to bylo jedno? Asi v té době na mne dost působila puberta a s tím spojené období, kdy mi bylo jedno všechno, nejen na jakou školu půjdu. Měl jsem to štěstí, že na základní škole jsem se učil dobře a šlo mi to samo. Rodiče tedy za mě rozhodli v pokračování na střední škole. Pochopitelně to se mnou konzultovali, ale já jsem jim nechával v podstatě volnou ruku. Jen jsem se dostavil na přijímací zkoušky. Ovšem na jimi vybranou školu jsem se nedostal. Možná taky proto, že jsem podcenil přípravu na přijímací zkoušky. Byla to střední ekonomická škola, kde mě kvůli velkému počtu zájemců nevzali. Tak jsem se přihlásil v druhém kole na gymnázium, kde jsem úspěšně složil přijímací zkoušky. Tehdy vím, že jsme doma něco probírali v tom smyslu, že po gymnáziu člověk vlastně ničím není, ještě jsme vůbec nepřemýšleli, že bych šel později na vysokou školu. Zkrátka řekli jsme si, že uvidíme, jak mi to tam půjde. Zkoušky na ekonomickou školu mi až tak těžké nepřipadaly, ale byl tam prostě velký zájem. A dost možná i hodně lidí s protekcí. Nějaké zvláštní informace o ekonomické škole rodiče nezjišťovali, spíš si mysleli, že by mi tento obor mohl vyhovovat. Byl jsem i u výchovného poradce, ale v té době byl trend, že doporučovali samé vojenské školy, což mně se nelíbilo. Dokonce jsem ani pak na vojně nebyl.

Rodiče mi s přípravou na základní škole celkem pomáhali A to se týká nejen prvního stupně. Co si pamatuji, psali jsme diktáty, kontrolovali mi úkoly. Pokud jsem něco nevěděl, vždycky mi byli nápomocni, uměli mi poradit. Dokonce jsme u toho zažili i spoustu legrace. Třeba sčítání pod sebe nebo něco podobného. Otec mi to vysvětloval podle mě zastaralou metodou, kterou jsme se my ve škole už neučili, a tak jsme se dohadovali, pochopitelně v dobrém, kdo má pravdu. Ovšem když nám pak vyšel stejný výsledek, nemohl jsem nejdřív pochopit, jak je to možné. Ale už na té základní škole jsem patřil spíše k těm dobrým žáků. Příprava

doma byla, to ano, ale nebylo to nějak přehnaně. Pokud jsem měl vše splněno, mohl jsem jít dovádět s kamarády, jak jsem chtěl. To se týká základní školy, na střední pak už rodiče s přípravou nepomáhali. Ani jsem to nevyžadoval, Bylo by mi to snad i hloupé, protože nikdo ze spolužáků nikdy ve třídě neříkal, jo, včera mi matka pomohla spočítat příklad do chemie. Bral jsem to jako svou povinnost, abych na gymnáziu prospíval, zvláštní problémy jsem nemíval. Snad jen z matematiky, ale vždy jsem prošel. Na prvním stupni základní školy to bylo tedy nejvíce. Ta pomoc s domácí přípravou. Ale například takové pomůcky jsem si už na základní škole chystal sám.

Pochopitelně mě rodiče za dobrou známku chválili, při neúspěchu fungovaly výše zmíněné zákazy. Lehké tělesné tresty jako pohlavky u nás taky fungovaly. Zkrátka si myslím, jako v každé rodině. Měl jsem ještě staršího bratra, kterému to ve škole tedy vůbec nešlo, takže rodiče se spíš trápili s ním, než se mnou. On těch pohlavků dostával daleko více. Já jsem byl oproti němu ten, co mu byl dáván za vzor, za což se na mě pak bratr často zlobil. Ale já jsem to měl tak nějak v sobě, nemusel jsem se tolik snažit jako on a měl jsem dobré známky. Můj názor je ten, že každému není dáno, aby měl ve škole dobré známky.

Třídních schůzek se rodiče zúčastňovali pravidelně. Jinak se školou nijak zvlášť nespolečovali. Sem tam se zúčastnili nějaké akce pořádané školou, například plesu, ale neřekl bych, že by to extra vyhledávali. Jim šlo hlavně o to, abych byl dobrý, měl pěkné známky a bezproblémové chování. O škole se vyjadřovali vesměs pozitivně, a to jak již zaznělo, už se, abys nemusel tvrdě fyzicky pracovat. Rodiče přede mnou učitele ani školu nikdy neshazovali. Spíše platilo, že učitel má vždycky pravdu a musím ho poslouchat. A mě to nedělalo problémy. Bral jsem školu jako autoritu sám od sebe. Nepočítám pak už období puberty na gymnáziu, kdy se tam objevil nějaký ten vzdor, ovšem v přiměřené míře. Stačilo si to vyříkat doma, nebo s třídním profesorem.

Myslím si, že rodiče nikde neudělali nějakou zásadní chybu v tom, jak na mě působili za školní docházky. Spíše naopak. Byli pro mě jakousi hnací silou. Byl jsem docela pohodlný až líný. A kdyby mě nedonutili jít na tu školu, tak dneska nejsem tam, kde jsem. Jsem za to rád, nechtěl bych, aby něco dělali jinak. Bylo to

naprosto vyhovující. A to i ve svém výsledku. Rodiče mě podrželi, vždycky. I když mi to v prvním ročníku vysoké školy nešlo a musel jsem ho opakovat. Opravdu věřili, že školu dokončím, že na to mám. Pokud by mi tehdy nedali ten impuls, že mám znova zkusit ten první ročník, že mne podpoří, asi bych to sám vzdal. Ale věc se podařila a rodiče můžou být, snad ani ne na mě jako spíš na svoji vytrvalost, pyšní.

Patřili jsme ke střední ekonomické vrstvě, nic extra, ale nedostatky jsme neměli. Nežili jsme si nijak nad poměry. Jelikož na vesnici měl každý, a my nebyli výjimkou, hospodářství, tak jsem jim musel pomáhat. Rodiče vždycky pracovali oba, postavili si svépomocí dům, který ovšem museli dlouho splácet, takže se museli hodně otáčet. Do toho tři děti. Myslím si, že to neměli jednoduché. Pomáhali si, jak se dalo. Matka ráda pracuje na zahradě, takže jsme měli neustálý přísun čerstvé, mražené či zavařené zeleniny a ovoce. Ted' zpětně to vidím jako ekonomickou výpomoc. Protože, když si uvědomím, tak tehdy nebyl v obchodech takový výběr, jako je dnes, tudíž kdo měl kde, pěstoval, co se dalo. A totéž bylo i s těmi domácími zvířaty. Pokud člověk chtěl mít dobré maso, nemohl se spoléhat, že za jede do masny. Tam nic většinou neměli. Ted' už to chápu, že to dělali, protože nechtěli být na někoho, něco odkázáni. Ale tehdy jsem to nesnášel. Vím, že díky tomu všemu jsme se měli lépe, ted' to už vím.

Pokud se týká peněz na tu školu, tak co jsem potřeboval, to vždy dali. Jak na střední škole tak na vysoké. Ekonomická podpora fungovala. Nebyl problém, když jsme jeli na gymnáziu na lyžařský výcvik, nebo na týden do Prahy. Pokaždé jsem mohl jet, a to i s tučným kapesným. Vím, že někteří spolužáci se těchto akcí kvůli penězům nemohli zúčastnit. Jejich rodiče na to prostě neměli. To se mně nikdy nestalo. Rodiče mi toto vždy plně dopřávali. No a jelikož jsem studoval vysokou školu v Ostravě, tak pochopitelně byly koleje, menza, učebnice, skripta atd. Já měl vždy vše. Stačilo říci.

Jako rodina jsme nijak zvlášť kulturně nežili. Oni se ani nijak zvlášť nedívali na televizi. Pokud měli volný čas, raději jsme jeli k babičce či k tetám, strýcům na návštěvu. bavilo to i nás děti, protože tam se nás vždycky sešlo moc, bratřenci a sestřenice. Bylo veselo. Do kina jsem jako malý chodil spíše jen se školou.

Otec četl maximálně noviny a matka nějaké časopisy. Na gymnáziu jsem si četl sám, nikdo mě k tomu nevedl, to mě bavilo. Na základní škole ještě ne, začalo to až na té střední.

Po střední škole jsem se hlásil na dvě vysoké, kam jsem se ovšem nedostal. Chtěl jsem tedy studia zanechat a jít pracovat, ale rodiče mě to rozmluvili a poradili mi, ať se přihlásím do Ostravy na obor Čistění a úprava vody, kde brali studenty i bez přijímacích zkoušek. Kdyby mě rodiče toto neporadili, tak už bych ve studiu pravděpodobně nepokračoval. Nějaký osobní motiv jsem neměl, v osmnácti letech mi bylo celkem všechno jedno.

Studium vysoké školy mě celkem bavilo, obzvláště se mi líbil studentský život. Na vysoké škole jsem se nějak zvlášť pečlivě připravovat nemusel. Kdybych se učil pořádně, tak bych nemusel ani opakovat první ročník.

Tím, kdo mě tedy ke studiu vysoké školy přivedl, byli hlavně rodiče. Chtěli, abych něco dokázal. A já jsem jim to nerozmlouval. Když se mi pak podařilo se dostat do Ostravy, byl jsem sám rád, že to takto dopadlo. Líbilo se mi, že jsem sám, daleko od rodičů, cítil jsem se volný. Možná zpočátku až moc. Pak jsem se ale dal dohromady a vysokou školu úspěšně dokončil.

Vysoká škola má na moji nynější profesi zásadní vliv. Kdybych ji neměl, tak bych nepracoval tam, kde nyní. Plně využívám nabytého vzdělání. Jsem spokojen.

Kdyby mi nešlo učení už na základní škole, tak bych nepokračoval v dalším studiu a ani rodiče by mě k tomu určitě tak netlačili. Žádný s pedagogy mne k vysokoškolskému studiu nijak zvlášť nemotivoval. Spíše negativně na gymnáziu paní profesorka matematiky. Ta vždycky říkala, že s takovými známkami se nikam nedostanu. Také mě celkem motivovali spolužáci, kteří se na vysokou školu hlásili všichni a já jsem jaksi asi nechtěl zůstat pozadu za nimi.

Ve škole jsem nenavštěvoval žádný kroužek. Přišel jsem domů ze školy, hodil aktovku do kouta a šel jsem ven za kamarády. Tady nemohu uvést, že mne moje záliby vedly ke studiu vysoké školy.

Pan Stanislav

Otec vystudoval strojní průmyslovou školu v Břeclavi, zaměřeni železniční doprava. Měl oprávnění řídit lokomotivy, jejich údržbu. Chvilí s nimi jezdil jako strojvedoucí většinou nákladních vlaků, ale i přepravu osob. Matka vystudovala gymnázium v Uherském Brodě, chtěla jít učit do mateřské školy, ale protože tehdy byla jiná doba a ona pocházela z nábožensky založené rodiny, tak věděla, že by se těžko dostala na takovou pozici. Po gymnáziu šla tedy pracovat do Zbrojovky, jako programátorka. Oba rodiče mají tedy dokončené středoškolské vzdělání. V naší rodině nebyli žádní vysokoškoláci.

Já i mí dva bratři jsme studovali gymnázium. Rodiče kladli patřičný důraz na to, abychom měli dostatečné vzdělání. Nebylo jim to jedno. Gymnázium nám doporučovali a předpokládali, že ho využijeme jako přestupní bod před studiem vysoké školy. V učení nás podporovali, pomáhali nám. Mně na základní škole dávali hodně za příklad starší bratry, ale na základní škole mi jen pomáhali s učením, ne že by mě vyloženě nutili. Všichni tři bratři jsme byli na osmiletém gymnáziu, tudíž jsme nemuseli v patnácti letech řešit na jakou školu půjdeme. I když já musím přiznat, jak začínalo být studium v prvním ročníku gymnázia náročnější, tak jsem váhal, zda pokračovat. Dokonce jsem si v rámci regionu objížděl různé střední školy, kde byly i různé výuční obory. Ale protože jsem nebyl plně rozhodnutý, co chci vlastně dělat, tak jsem na gymnáziu nakonec zůstal.

Ve čtvrtém ročníku gymnázia mi spolužačka řekla, že objevila v učitelských novinách obor Regenerace a výživa ve sportu v Brně. Byl to nově otevřený obor, který fungoval teprve druhým rokem. Já jsem vždycky tíhl ke sportu, takže mě to zaujalo, tak jsem se tam přihlásil.

Na prvním stupni základní školy mi rodiče pomáhali, asi jako v každé rodině se psaním písmen, čtením a počítáním. Tady se spíš kladl důraz na vzhled písma než gramatiku. Kontrolovali mi domácí úkoly, podepisovali je, starali se o to, abych měl všechny pomůcky na další den v pořádku připravené. Oba stejnou měrou. Někdy otec, někdy matka. Později už matka spíše chtěla, aby iniciativa vycházela z mé strany. Matka vždycky chtěla, abych měl nejdříve napsané domácí úkoly a pak si šel hrát ven s kamarády. Matka byla vynikající přes jazyk český,

hlavně mi pomáhala se slohovými pracemi. Dávala mi diktáty. Trénovala se mnou pravopis. K mé ne zrovna velké radosti. Diktáty jsem nesnášel. Ona to věděla, ale nijak nepolevovala. Možná jí vděčím za to, že na vyšším stupni gymnázia mi pak pravopis nedělal žádné problémy. Otec byl spíše přes matematiku a přírodní vědy. Dokázal taky poradit a pomoci, hlavně v těchto předmětech. Musím se přiznat, že i jeho pomoci jsem na gymnáziu občas využil. Hodilo se to, že jsem se měl na koho obrátit.

Mě do učení museli spíše nutit, hlavně první ročníky na gymnáziu. Mě to táhlo spíše ven, než ke knihám. Když se mi něco povedlo, byli samozřejmě rádi. Když se naopak něco nepovedlo, tak mě nijak netrestali, nebyli to žádní pedanti. Spíše chtěli, abych se snažil učivo pochopit, špatnou známku si opravit. Snažili se mě motivovat. Ani mi nic nezakazovali a ani mě netrestali fyzicky. Odměny u nás byly pouze za vysvědčení, nešlo o peníze, spíš nějaké sladkosti. Finanční odměny nám dávaly hlavně babičky a tety.

Rodičovských schůzek se zúčastňovali pravidelně. Nevynechali opravdu žádnou. Většinou, pokud to šlo, je navštěvovali společně. Dále se ovšem nijak neangažovali. Autoritu školy rodiče plně podporovali. Gymnázium v Uherském Brodě mělo v té době velký kredit a rodiče byli rádi, že mě tam přijali, že tam studuji.

Myslím si, že rodiče neudělali žádnou chybu, protože vždy chtěli, abych si zvolil ten svůj obor, který mě baví. Spíše já jsem byl ten nerozhodný a do poslední chvíle jsem nevěděl, kam chci jít. Navrhovali mi sami nějaké školy, o kterých si mysleli, že by byly po gymnáziu pro mě vhodné. Vedli jsme o tom doma celkem dost diskuzí.

Přehled o školách určitě měli, kupovali si učitelské noviny, kde měli možnost si vše nastudovat. Byl jsem se radit i s psychologem, dělal jsem i různé testy, které měly ukázat, jaké povolání by pro mě bylo vhodné. Ale ani to nebylo moc platné, byl jsem zkrátka opravdu moc nerozhodný. Rodiče nemůžu nařknout z toho, že by něco udělali špatně. Oni dělali z jejich hlediska maximum.

Naše rodina patřila k průměrné střední vrstvě. Možná ten lepší průměr. Ač jsme byli tři bratři, naši rodiče nás podporovali ve studiu na vysoké škole všechny tři. Krizový pro ně byl pravděpodobně jeden rok, kdy jsme byli na vysoké všichni

trí zároveň. Určitě to pro ně nebylo jednoduché. V tomto směru je opravdu obdivuji, že to vše dokázali utáhnout. Nikdy jsem nepocítil nějaký nedostatek. Oni prostě chtěli dát asi všem svým synům šanci na vysokoškolské vzdělání, když jim se to nepodařilo, ač na to schopnosti jistě měli.

Můj tříletý bakalářský obor neměl přímou návstavbu a potom vlastně i z toho důvodu, že by toho naši měli mnoho finančně, jsem už dál nikam nešel. Ale kdybych vyloženě chtěl jít někam dál, rodiče by mě určitě zajistili.

Za kulturou jsme jako rodina moc nechodili. Do kina jsem chodil, když jsem byl větší, spíše s kamarády sám. Pokud jsem potřeboval peníze, ať už třeba na to kino nebo na sportovní vybavení, tak jsem je vždycky dostal. Já jsem byl velký sportovec. Ať už to byly lyže, fotbal, hokej, vždycky jsem měl výbavu k tomu potřebnou. Nemohu si na nic stěžovat.

Rodiče se snažili každý rok nám udělat rodinnou dovolenou. Hlavně když jsme byli mladší. Podnikali jsme hodně společné výlety. Divadla ani kina jsme ne navštěvovali. Matka hrála ochotnický divadlo, já jsem tam občas s ní zašel taky. Párkrát jsem dostal nějakou dětskou roli. To se mi líbilo. Matka hodně čte, otec už méně, nás k četbě nijak zvlášť nenutili. Ani mě to nijak zvlášť nezajímá.

Jak už jsem řekl, k výběru vysoké školy mě motivovala spolužačka, ale v podstatě jsem nevěděl, co od tohoto oboru mohu očekávat. Bylo mi to spíše sympatické kvůli tomu názvu. Sport mě vždycky bavil a tam bylo spousta tělesné a sportovní výchovy. Trochu jsem spoléhal na to, že bych mohl najít uplatnění v lázeňství, protože jsem věděl, že Luhačovice jsou lázeňstvím proslulé. Akorát jsem netušil, že je to tak špatně honorováno.

Dalším motivem ke studiu vysoké školy, možná tím nejzásadnějším, byla má nerozhodnost, co dělat dál v životě. Opravdu to pro mě bylo těžké se nějak rozhodnout. Po gymnáziu jsem se cítil ničím, měl jsem pouze všeobecné vzdělání, které jsem nevěděl, jak uplatnit. A myslím, že by to šlo i těžko. Studium vysoké mě bavilo, ale již během studia jsem zjišťoval, že ta škola nemá patřičnou úroveň. I teď když se občas setkám s bývalými spolužáky, se dovidám, že v oboru nepracuje skoro nikdo. Ale samotné studium, studentský život a vše s tím spojené mi přišlo jako příjemné.

Myslím si, že vysoká škola, kterou jsem vystudoval v mé současné profesi maséra nehraje velkou roli. Protože na to, abych dělal maséra, jsem nemusel jezdit tři roky do Brna a mohl jsem si udělat masérský kurz rovnou. Ale na druhou stranu si myslím, že vše nové, co se člověk dozví, se může hodit. Některé věci, co jsme na té škole brali, vím, že bych se bez té školy nedozvěděl. Ale nepotřebuji je nutně k výkonu nynějšího povolání. Má práce sice trochu souvisí s oborem, který jsem studoval, lze ho totiž uplatnit i v lázeňství.

Na základní škole jsem patřil spíše ke slabším žákům, to mě nějak zvlášť neovlivnilo ke studiu vysoké školy. Spíše to, že gymnázium jako takové nemá uplatnění bez pokračování na vysoké škole. Neuvažoval jsem nad tím, jestli na to mám, zkusil jsem se na vysokou školu dostat. Z pedagogů mne ke studiu vysoké školy nemotivoval žádný. Na některé vzpomínám negativně, například učitelka informatiky, která ve mně vzbudila spíš odpor k počítačům. Měli jsme z ní strach a ani nám neuměla učivo vysvětlit. Hlavně mě ovlivnila ona vzpomínaná kamarádka, která mne o té škole informovala. Už odmala mě bavil sport, i proto jsem se vydal tímto směrem.

4.6 Interpretace sesbíraných dat

Nejprve se zaměřím na **vzdělání rodičů**. V mém průzkumném vzorku bylo zaznamenáno, že žádný z rodičů informatů nedosáhl vysokoškolského vzdělání. Matka měla základní vzdělání ve dvou případech, ve třech byla vyučena. Jiná situace panuje u otců. Zde nenacházíme se základním vzděláním nikoho. Pouze jedna matka měla středoškolské vzdělání, stejně tak i pouze jeden otec byl středoškolsky vzdělán. Převažují otcové vyučení v nějakém oboru, celkem čtyřikrát.

Hodnota vzdělání v rodině jako významná veličina převažovala ve třech případech. Byla dokonce čtyřikrát zaznamenána motivace od rodičů výrokem: „Uč se, aby ses měl lépe než já.“ Dá se i konstatovat, že pět otců našich informantů pracovalo manuálně a též pět matek se takto živilo.

Motivace ke vzdělávání, k učení. Zajímavá je skutečnost, že všechny čtyři ženy udávají, že k učení je nikdo nenutil, že se učily samy od sebe. Vnější motiva-

ci pochvalou uvádí shodně všech šest informantů. Po dvakrát se objevuje forma negativní motivace, konkrétně zákazy. Jednou u ženy, jednou u muže. Dva informanti uvedli, že jejich rodiče používali lehké tělesné tresty. Objevuje se i jeden případ motivace příkladem, kdy byli informantovi dáváni za vzor starší bratři. K motivaci lze zařadit i motivaci odměnou. Finanční odměny fungovaly ve dvou případech - ne přímo od rodičů informantů, ale od jejich prarodičů či jiného příbuzenstva. Sladkosti apod. dostávali dva respondenti. V obou případech to byli muži. Výlet jako odměnu uvádí jeden informant. Naopak žádných hmotných odměn se nedostávalo čtyřem dotázaných. Všechny byly ženy.

Většina odpovídajících dosahovala dobrých školních výsledků. Radost a pochvalu dovedli vyjádřit stejnou měrou oba rodiče ve dvou případech. U dvou oslovených dávala více najevo radost matka. Pouze jeden informant uvádí, že nebyl nijak zvlášť chválen. Pokud nastal nějaký neúspěch, dokázali dva rodiče dítě povzbudit vlídným slovem. Ve třech případech mrzel nezdar více samotné informanty než jejich rodiče.

Pomoc rodičů při plnění školních povinností na prvním stupni základní školy, hlavně v první třídě, shodně potvrzují všichni informanti. Pokud se ale zaměříme na další léta školní docházky, zjistíme, že všechny čtyři ženy na druhém stupni pracovaly prakticky samostatně, bez pomoci. Oba muži využívali pomoci rodičů i na druhém stupni. Zde je zajímavou otázkou, zda byli vůbec rodiče schopni ve vyšším stupni škol takovou pomoc svým dětem nabídnout. Tři informanti uvádějí otce jako způsobilého k pomoci. Naopak tři účastníci průzkumu sdělují, že ani jeden z rodičů by jim nebyl schopen s učivem pomoci, jelikož by to bylo nad jeho síly. Zde je zajímavé, že jeden informant zmiňuje i pomoc při psaní domácích úkolů ve školní družině.

Zaměří-li se na **spolupráci rodičů se školou**, všichni informanti uvádějí jako formu spolupráce pouze návštěvu třídních schůzek. Pravidelnou účastí obou rodičů na těchto schůzkách se mohou pochlubit dva informanti. Pouze matka navštěvovala školu při rodičovských schůzkách ve třech případech. Pouze otec, jen u jednoho informanta. U dvou dotázaných rodiče přestali na tyto schůzky docházet

v průběhu střední školy. Vyskytly se dva názory, že informace o škole čerpali na střední škole rodiče pouze od dětí.

Se spoluprací se školou souvisí i **autorita školy a učitele, to jak se rodiče vyjadřovali o škole**. U třech informantů se setkáváme s tím, že rodiče si stáli za výrokem, že učitel má vždycky pravdu.

Čtyři informanti se domnívají, že jejich rodiče neudělali žádnou chybu v přístupu k jejich vzdělávání. Dva informanti chybu připouštějí.

Dalším aspektem je **pomoc při výběru střední školy** našich informantů. Ve třech případech rodiče svým dětem byli nápomocni při výběru dalšího studia. Ostatní tři informanti nemají k této otázce jednoznačné odpovědi. Mluví o vzájemné dohodě s rodiči při výběru osmiletého gymnázia, nebo o tom, že nebylo potřeba tuto otázku řešit. Jednomu z informantů rodiče nepomáhali.

Pokud se týká **socioekonomického statusu** rodiny, zařadili svou rodinu čtyři dotázaní k nižší střední vrstvě. Zbývající dva se řadili ke střední vrstvě. O tom, zda tato příslušnost informantům vadila, vypovídá následující. Tři informanti se shodli, že jim to vadilo, ovšem pouze ve smyslu, že jim bylo občas líto, že si nemohou dopřát to, co spolužáci. Vyjádření o tom, že rodiče neměli dostatečné ekonomické zázemí k podpoře jejich dalšího studia, zaznělo od tří informantů. Žádný z respondentů nezařadil svoji rodinu k vyšší vrstvě, s vysokým společenským statusem a ekonomickým zázemím.

Kulturním životem dle vyjádření odpovídajících nežilo celkem pět rodin. Pouze dva informanti uvádějí, že jezdili s rodiči na společné výlety. Jako kulturní vyžití vidí návštěvy příbuzných dva informanti.

Zajímavý je i pohled na to, zda se v rodinách četlo. Čtení můžeme z určitého úhlu posuzovat také jako formu vzdělávání. Čtení jako zálibu matky uvádí dva dotázaní a jako koníčka otce tři informanti. Že si rodiče nečetli knihy vůbec, odpověděli tři lidé, přesto si tito tři informanti našli cestu ke čtení jako své zálibě i bez příkladu rodičů.

Dále za povšimnutí stojí motivace, tentokrát **motivace ke studiu vysoké školy**. Dobré výsledky na základní škole byly pobídkou k vysokoškolskému studiu

u čtyř z dotázaných informantů. Rodičovský sen, či přání, plnili dva informanti. Na stejné úrovni, a to v počtu vždy tří informantů, je jako motivátor kamarád a známý, a také touha dokázat si vlastní schopnosti, vnitřní ctižádost. Jeden z dotázaných uvedl, že šel na vysokou školu i proto, že nebyl rozhodnut, co dělat ve svém životě dál. Studium kvůli změně povolání či životního směru zvolili dva informanti.

Pokud si měli vzpomenout na nějakou **osobu, která je ovlivnila**, dokázali toto tři respondenti. Dva byli ovlivněni rodinnými příslušníky, tedy ne přímo rodiči. Tři informanty rozhodně neovlivnil žádný pedagog. Dva dotázané ovlivnil pedagog negativně. Jednoho pozitivně. Jeden respondent uvádí jako osobu, která jej ovlivnila, vedoucího z turistického kroužku. Jeden informant sděluje, že se chtěl podobat paní učitelce z prvního stupně, jež mu byla vzorem.

Studium vysoké školy bavilo všech šest informantů. Shodně též všichni dodávají, že některé z předmětů více, jiné méně.

Vystudovaný obor uplatňují ve své nynější profesi tři dotázaní. Pro další dva vystudovaná škola nehraje nyní v jejich práci žádnou roli. Spokojenost ve své stávající profesi uvádí dva informanti.

Dva informaci připouští, že jejich **záliba či zájem** je ovlivnili při výběru studia na vysoké škole. Čtyři informaci necítí žádnou spojitost mezi svými zájmy a vystudovaným oborem.

4.7 Závěry průzkumu

Z průzkumu jsem se dověděla, že rodiče si přejí, aby se jejich děti měly lépe. Ačkoliv sami nemají vysokoškolské vzdělání, cestu k tomu, aby se jejich potomkům žilo lépe, vidí právě ve vzdělání. Přípravu do školy však nechávají z velké části na dětech samotných. Někteří rodiče by ani nebyli schopni dítěti s učivem pomoci. Bylo by to nad jejich síly. **Rodiče tedy nejsou těmi hlavními, kteří vedou děti k dobrým výsledkům. Podstatné je nadání, které jim pomoh-**

lo k dobrým známkám a vlastní ctižádost. Tato ctižádost a touha dokázat si své schopnosti, je dovedla k vysokoškolskému vzdělání.

Rodiče informantů, jež byli bezproblémoví a měli výborné výsledky, nijak zvlášť se školou nespolečně pracovali. Stačilo jim navštěvovat třídní schůzky. Věděli, že jejich dítě se učí dobře, že uslyší chválu. Chodili na tyto rodičovská setkání dokonce rádi. Někteří informanti však uvádějí, že rodiče se přestali těchto schůzek zúčastňovat zcela. **Rodiče nevnímali jako nutné spolupracovat dále se školou, pokud byly výsledky dítěte dobré a docházka do školy bezproblémová.** Veškeré informace o dění ve škole přijímali pouze od potomka. Zde pak může dojít ke zkreslení pohledu na školu jako instituci. Nebo také ke zneužití tohoto přístupu samotnými dětmi, které by mohly poskytovat falešné informace. To ale tyto dobře se učící děti nedělaly.

Z teorie vyplývá, že významný vliv na dosažené vzdělání dítěte má právě dosažené vzdělání rodičů. To se v průzkumu nepotvrdilo. Žádný z informantů neměl rodiče vysokoškolačka, přesto všichni dosáhli vysokoškolského vzdělání. Vysvětlením může být skutečnost, že zvláště v posledních letech se více než kdy předtím zdůrazňuje důležitost vzdělávání, prudce se rozvíjí trend celoživotního vzdělávání a také se nebyvale rozvíjí možnosti studia. Roste také počet oborů, které lze studovat, což je zase spojeno s tím, že profese se stále více specializují. Dnešní možnosti nejsou ani v nejmenším srovnatelné se situací před dvaceti lety. Rozšířil se počet vysokých škol univerzitního i neuniverzitního typu i vyšších odborných škol. Postupně se rozšiřují i do menších měst a **studium se tak stává mnohem dostupnějším pro větší počet lidí.** Jistým rizikem však může být tzv. devalvace vzdělání.

Čtyři ze šesti informantů vystudovali VŠ kombinovanou formou. Kombinované studium je vůbec trendem dnešní doby. Lidé produktivního věku zjišťují, že v zaměstnání se jako jejich kolegové objevují lidé mladší, ale s vyšším vzděláním než mají sami. Nechtějí být pozadu, natož být jejich podřízenými, proto volí variantu, doplnit si vzdělání právě kombinovanou formou. Zde se opět objevuje ctižádost, ovšem ne si něco dokázat, ale vyrovnat se s druhým.

Tlak na vzdělání a kvalifikaci vytváří také konkurenční atmosféra ve společnosti. Kdo chce uspět a ve své profesi se uplatnit, musí držet krok se společenskou poptávkou. To samozřejmě vyžaduje právě neustálé vzdělávání. Společenské a technické změny jsou tak rychlé, že vzdělání, které jsme nabyli, se může stát už během deseti let zcela nepotřebným a „zastaralým“. Příkladem může být oblast informačních technologií.

Informanti, kteří vystudovali kombinovanou formou studia, už v dětském věku a ještě více později viděli, že jejich rodiče, pokud pracují v nižších pozicích, nemají významnou společenskou prestiž a nemají ani vysoké finanční ohodnocení. Výrazné výčitky vůči rodičům ale nebyly zaznamenány. Primární cíl vidí v dokončení střední školy, kdy je rodiče podporují. Pak nastupují do zaměstnání, kde přichází rozhodnutí přihlásit se na vysokou školu. Jde o jejich vlastní volbu. Je zde dokonce cítit jistá solidarita těchto dětí se svými rodiči - nechtějí zatěžovat své rodiče ekonomicky. Rodiče je už v rozhodování o vysokoškolském studiu neovlivňují. Větší význam má již zmiňovaná ctižádost.

V porovnání s informanty, kteří studovali formou denního studia, rodina své potomky dozajista hodně ovlivňuje i pokud už jsou starší a studují vysokou školu, tak studenti kombinovaného studia se od ekonomického vlivu zcela oprošťují. U studentů kombinovaného studia není ekonomický vliv jejich původní rodiny významným ukazatelem.

Pokud je socioekonomický statut rodiny nízký, ale dítě je dostatečně ambiciózní, nechce rodiče zatěžovat ekonomicky a spíše zvolí cestu kombinovaného studia při zaměstnání.

Informanti, kteří vystudovali kombinovanou formou, se shodli na tom, že je studium na vysoké škole bavilo. Lze to přisuzovat tomu, že jde o specializované studium, kde se student zabývá úzkým okruhem disciplín, jež jsou spojeny s oblastí, která studenta zajímá. Dále lze spatřit jejich chuť studovat i v tom, že přichází do prostředí, kde potkávají lidi, kteří mají podobné zájmy, mohou je s nimi sdílet, mluvit o nich. Neméně důležitou roli může hrát to, že se ke studiu rozhodli až v dospělém věku. Jejich rozhodnutí o výběru studia - oboru je dobře

uvážené, právě proto, že nesou zcela sami veškeré náklady spojené se studiem - peníze, čas, energii. Úspěch si více uvědomují a váží si ho.

Zdálo by se, že bez výrazné podpory rodičů, kteří by dbali na kulturní rozvoj svých potomků, by tyto děti mohly vyrůst v kulturní analfabety. Ovšem není tomu tak. Mnoho se jich například k četbě dostane samo. **Chybí-li u rodičů kulturní rozhled, může jej škola, nebo pedagog, který je příkladem, nahradit.**

Tři z šesti informantů neovlivnil žádný pedagog. Dva ovlivnil negativně. To není moc příznivé hodnocení pro pedagogy.

ZÁVĚR

Rodina je základním stavebním kamenem života každého jedince. Hlavním modelem pro to, jak bude jedinec přistupovat nejenom sám k sobě, ale i ke společnosti jako celku. Rodina dítě vychovává a socializuje. Zde spatřujeme zásadní vliv rodiny na dítě. Ovšem situace v oblasti vlivu rodiny na vzdělání dětí se působením společnosti mění.

Rodinné prostředí není jediné, jež působí na děti. S vývojem dítěte se stále více do popředí dostává vliv sociálního prostředí, ve kterém se pohybuje. Děti se dostávají do prostředí střední školy, kde jsou mu vrstevníci výkonnostně rovni, objevuje se u nich touha, soutěživost a snaha být lepší než spolužáci. Jsou motivovány svým okolím i vnitřně. Chtějí si dokázat, že uspějí. Na základní škole jim nebylo zapotřebí zvláštního úsilí k tomu, aby patřili ve třídách k nejlepším. Pak se dostávají do prostředí, kde se musí více snažit. A právě soutěživost a vnitřní ambice jim pomáhají překonat překážky při studiu.

Dítě v období primární socializace přejímá postoje a hodnoty, jež jsou zjevné v životě rodiny, ale jak vyrůstá, ztrácí rodina svůj zásadní vliv. Lze konstatovat, že tento vliv klesá už když děti navštěvují základní školu.

Děti jsou školou a získávaným vzděláním ovlivňovány. To má za následek, že ne vždy zcela kopírují vzory a modely svých rodičů. Děje se tak zejména v pubertě, a to proto, že se chtějí vymanit z vlivu rodiny a definovat sami sebe jako samostatnou osobnost. Stávají se samostatně myslícími osobnostmi, které povolna začínají chápat význam vzdělání v životě. Ověřují si ve vrstevnické skupině, zjišťují doma od rodičů a také například z médií, že konkurence v životě je vysoká. Ti, kteří v této konkurenci uspějí, musí mít dostatečné vzdělání, nesmí ustrnout na jednom bodě, ale kráčet pořád dál, kupředu.

Rodinná socioekonomická situace pro děti nemusí mít zásadní význam. Pochopitelně dobře zajištěná rodina, bez finančních problémů, je lépe schopna své dítě ekonomicky podporovat. Částečně však, a to díky možnostem, které nabízí kombinované studium, nepříznivá ekonomická situace rodiny už nemusí být jednoznačnou překážkou v dosažení vysokoškolského studia.

Energii a prostředky, jež by vynaložili na vzdělávání svých dětí rodiče, v případě kombinovaného studia vynaloží přímo studenti. To má jistě silný motivační vliv. Investují do svého vzdělání sami, své vlastní prostředky, jež získali zpravidla vlastním přičiněním. Také vlastní investice času a energie, které vynaloží při studiu je nemalá. Tito studenti nechtějí, aby jejich investice přišla vniveč.

Vzdělání rodičů přestává být pro děti zásadním činitelem v dosaženém vzdělání. Je patrná snaha jedinců, jejichž rodiče disponují středním či dokonce pouze základní vzděláním, dosáhnout vzdělání vyššího, než jaké mají jejich rodiče. Děti si začínají dříve či později uvědomovat, že vyššího společenského a ekonomického kreditu dosáhnou skrze dobrou pracovní pozici a tu jim nepomůže získat nic jiného, než právě vyšší vzdělání.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ALAN J., *Společnost – vzdělání – jedinec*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1974.
- BARTOŇKOVÁ H., ŠIMEK D. *Andragogika: studijní texty pro distanční studium*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0394-3
- BEDRNOVÁ E., NOVÝ I. *Moc, vliv, autorita*. Praha: Management press, 2001. ISBN 80-7261-053-8
- ČAPEK, R. *Odměny a tresty ve školní praxi*. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-1718-0
- DAŘÍLEK P., KUSÁK P. *Pedagogická psychologie - část A*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1998. ISBN 80-7067-837-2
- HAMAROVÁ J., HOLKOVIČ Ľ. *Rodina, spoločnosť, výchova*. Bratislava: Veda, 1987. ISBN - není
- HARTL P., HARTLOVÁ H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN:80-7178-303-X
- CHUDÝ Š. *Základy společenských věd pro pomáhající profese*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2004. ISBN80-7318-176-2
- CHUDÝ Š., KAŠPÁRKOVÁ S., et al. *Didaktická propedeutika*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2004. ISBN 80-7318-225-4
- JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-269-0
- KATRŇÁK T. *Odsouzení k manuální práci: vzdělanostní reprodukce v dělnické rodině*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2004. ISBN 80-86429-29-6
- KELLER J., TVRDÝ L. *Vzdělanostní společnost? Chrám, výtah a pojišťovna*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008. ISBN 978-80-86429-78-6
- KOHOUTEK R. *Základy užité psychologie*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, s.r.o., 2002. ISBN 80-214-2203-3
- LANGER S. *Předlohy pro hodnocení osobnosti žáků. Příspěvek k problematice školní diagnostiky*. Hradec Králové: Kotva, 2006. ISBN 80-902210-4-1

- MATĚJČEK Z. *Rodiče a děti*. Praha: Avicentrum, 1986.
- MATOUŠEK O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 1997. ISBN 80-85850-24-9
- MOŽNÝ I. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2006. ISBN 80-86429-58-X
- MUSIL, J. *Sociální psychologie*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2005. ISBN 80-7318-292-0
- NAKONEČNÝ M. *Motivace lidského chování*. Praha: Academia, 1996. ISBN 80-200-0592-7
- PALÁN Z. *Výkladový slovník: lidské zdroje*. Praha: Academia, 2002. ISBN 80-200-0950-7
- PRŮCHA J. *Perspektivy vzdělání*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství n.p., 1983.
- PRŮCHA J., WALTEROVÁ E., MAREŠ J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8
- REICHEL J. *Kapitoly systematické sociologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. ISBN 80-86432-80-7
- SOBOTKOVÁ I. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-559-8
- SVOBODA M. (ed.), KREJČÍŘOVÁ D., VÁGNEROVÁ M. *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-545-8
- VÁGNEROVÁ M. *Psychologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3
- VÁGNEROVÁ M. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0

DALŠÍ ZDROJE

Listina základních práv a svobod

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Apod.	Apodobně
Atd.	A tak dále
ČR	Česká republika
IQ	Intelligenční kvocient
Např.	Například
SŠ	Střední škola
Resp.	Respektive
Tzv.	Takzvaně
Tzn.	To znamená
Viz.	Videre licet, patrně, zřejmě, zjevně, totiž, jistěže, a to, a sice, zejména, jmenovitě
VŠ	Vysoká škola
ZŠ	Základní škola

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Okruhy otázek pro výzkumný kvalitativní rozhovor

PŘÍLOHA P I

Okruhy otázek pro výzkumný kvalitativní rozhovor

1. Vzdělanostní klima v rodině

Jaké je či bylo vzdělání Vašich rodičů?

Jakou profesi mají či měli vaši rodiče?

Jaký měli vaši rodiče pohled na vzdělání, jakou pro ně mělo hodnotu?

Jak Vás rodiče motivovali k učení?

Jak Vám rodiče pomáhali s výběrem profese, střední školy, vysoké školy?

Máte ve Vaší rodině někoho s vysokoškolským vzděláním?

2. Přístup rodičů k plnění školních povinností dítěte

Jakým způsobem se podíleli Vaši rodiče na Vaší přípravě do školy? Podíleli se rodiče na plnění domácích úkolů, přípravě pomůcek do školy, pomáhali Vám při učení?

Jakým způsobem reagovali na Vaše školní úspěchy či neúspěchy?

Jakým způsobem reagovali na to, když jste si povinnosti neplnili?

3. Zájem rodičů o školu, vztah rodina a škola

Jakým způsobem spolupracovali Vaši rodiče se školou v době Vaší školní docházky? Účastnili se rodiče pravidelně školních akcí?

Jak se rodiče o škole vyjadřovali před vámi?

Co měli podle vás vaši rodiče v oblasti vašeho primárního a sekundárního vzdělávání udělat jinak? Udělali nějakou chybu? Jakou? Co vás ta chyba stála? Proč myslíte, že tak jednali?

4. Socioekonomický status rodiny

Jaký společenský status měla Vaše rodina v době Vaší školní docházky? K jaké sociální vrstvě patřila Vaše rodina? Co si o tom myslíte?

Měla Vaše rodina v té době dostatečné ekonomické zázemí?

Jste spokojen ve Vašem nynější povolání? Hraje vysokoškolské vzdělání ve Vašem povolání důležitou roli?

5. Motivace informantů ke studiu

Co Vás motivovalo ke studiu na VŠ?

Co z těchto motivací mělo rozhodující vliv?

Bavilo Vás studovat?

6. Škola

Jaký vliv na skutečnost, že studujete nebo jste studoval VŠ mělo učení na ZŠ a studium na SŠ?

Ovlivnil vás v touze po studiu na VŠ výrazně pozitivně některý z pedagogů? Vzpomenete si na jeho jméno? Čím vás inspiroval atd.?

Stala se některá z vašich zálib, kterou jste rozvíjel v mimoškolních aktivitách (v kroužku) v dětství oborem studia na VŠ? Řekněte mi o tom něco.